

Masterscriptie

Naam: Anoenk Ronde

Studentnummer: 3591085

Masteropleiding: Academische Master Wijsbegeerte, Universiteit Utrecht

Begeleider: prof. dr. Teun Tieleman

Datum: 9 juli 2015

Aantal woorden: 17333

Aristoteles' kritiek op Plato's Vormenleer in de *Metafysica Alfa*.

Samenvatting

Deze masterscriptie richt zich op de vraag in hoeverre Aristoteles' kritiek op Plato's postulaat van transcendente Vormen in de *Metafysica Alfa* (hoofdstuk IX, 990a32 tot 991b22) overeenstemt met wat daarover in de dialogen van Plato te vinden is. Voor Plato zijn de Vormen transcendent, een kenmerk dat we meer uit Aristoteles' kritiek halen dan uit Plato's eigen dialogen. Voor Aristoteles zijn de 'Vormen', de essenties, immanent en kunnen ze nooit gescheiden van de dingen zelf bestaan. Voor Plato bestaan de essenties, de Vormen, wél gescheiden van de dingen zelf. Dit verschil in filosofische positie is erg belangrijk en goed terug te zien in de kritiek die Aristoteles geeft.

Deze kritiek is gegeven in de context van de dialectische methode, waarbij Aristoteles fouten in de opvattingen van zijn voorgangers zoekt om deze in zijn filosofie te voorkomen en waarheden zoekt om deze constructief in zijn eigen filosofie te gebruiken. De kritiek wordt dan ook niet geleverd met de bedoeling een historisch accuraat beeld van zijn voorgangers te geven en deze context heb ik in het oog gehouden.

De kritiek van Aristoteles heb ik in twee categorieën verdeeld: kritiek op de aanname dat de Vormen bestaan en kritiek op de argumenten voor het bestaan van de Vormen.

Uit de interpretaties van deze punten van kritiek en de vergelijking ervan met wat erover in Plato's dialogen te vinden is, komt naar voren dat Aristoteles Plato hier en daar toch (net) verkeerd weergeeft. Omdat zij beiden ruim twintig jaren in de Academie verbleven en samenwerkten, is het onwaarschijnlijk dat Aristoteles zijn leermeester verkeerd begrepen heeft. Een betere verklaring is dat de kritiek van Aristoteles gezien moet worden in de context van de dialectische methode c.q. het feit hij een pad baant voor zijn eigen positie, t.w. de immanentie van de vormen. Dit heeft hier en daar tot een vertekende weergave geleid.

Deze masterscriptie verschilt van de meeste eerdere relevante studies doordat zij een omvattende karakterisering van Aristoteles' kritiek in de *Metafysica Alfa*, hoofdstuk IX biedt. Doordat de kritiek in zijn geheel besproken is, is er een beeld gecreëerd over hoe Aristoteles' kritiek in zijn dialectische methode past. Doordat ook de vergelijking met Plato's dialogen gemaakt wordt, wordt ook licht geworpen op Plato's postulaat van Vormen.

Inhoudsopgave

Inleiding: Probleem en Methode	4
H.1. Kritiek op de aanname dat de Vormen bestaan	7
1.1 Aristoteles' scheermes	7
1.2 Vormen van eigenschappen	13
1.3 Vormen en causaliteit	18
1.4 Vormen als modellen	23
H.2. Kritiek op de argumenten voor het bestaan van de Vormen	27
2.1 Argumenten van de wetenschap	27
2.2 Eén boven velen argument	31
2.3 Het gedachtenargument	33
2.4 Exacte argumenten	35
2.4.1 Relatieve termen	35
2.4.2 Derde man argument	36
2.5 Ongewenste gevolgen	38
Conclusie	40
Literatuurlijst	42

Inleiding

Het fresco van Raphael, de School van Athene, laat in het midden twee Griekse filosofen zien: Plato en Aristoteles. Plato wijst in dit fresco omhoog, Aristoteles, Plato's leerling, wijst omlaag. Dit kleine gebaar weerspiegelt een enorm verschil in filosofische opvattingen. Plato wijst naar de transcendentale wereld van de Vormen, de zekere en stabiele wereld. Aristoteles wijst naar deze, waarneembare, wereld.

Aristoteles heeft fundamentele, op verschillende argumenten gebaseerde kritiek geuit op Plato's Vormenleer, waarvan een groot gedeelte in gecomprimeerde vorm te vinden is op slechts een paar bladzijden in Aristoteles' werk de *Metafysica Alfa*¹, hoofdstuk 9. In het kader van deze kritiek vat hij vaak kort samen wat Plato bedoeld heeft met de Vormen, maar daarbij rijst natuurlijk de vraag in hoeverre zijn weergave overeenstemt met wat er in Plato's dialogen over de Vormen te vinden is. Een complicerende factor hierbij is dat Plato zelf zijn Vormenleer niet systematisch in één werk uiteenzet, maar stukje bij beetje, verspreid over vele dialogen, aan de orde stelt, waardoor er vele mogelijkheden tot interpretatie zijn.² Sommige auteurs ontkennen zelfs dat Plato een Vormenleer had en daaraan tot aan het einde van zijn leven vasthield. Dit is erg onwaarschijnlijk.³ Aristoteles' latere kritiek in de *Metafysica Alfa* laat juist zien dat hij, een leerling van Plato, de leer van de transcendente Vormen beschouwde als het kenmerkende standpunt van Plato en andere leerlingen van Plato. Doordat Aristoteles in de *Metafysica Alfa* wel systematisch kritiek heeft gegeven op Plato's Vormenleer, is het wellicht mogelijk om vanuit deze kritiek wat te leren over Plato's opvattingen over de Vormen. Hiervoor zal ik Aristoteles' kritiek onderwerpen aan een gedetailleerde analyse en vergelijken met de relevante passages in Plato's dialogen. De leidende vraag is: in hoeverre stemt deze kritiek op Plato's Vormenleer overeen met wat daarover in de dialogen te vinden is? Deze onderzoeksvraag is interessant, omdat Plato's Vormenleer lastig te interpreteren is, doordat deze zo verspreid en onsystematisch terug te vinden is in de dialogen. Aristoteles' systematische kritiek kan dan interessant zijn om met de relevante passages in de dialogen te vergelijken. Het antwoord dat, in verband met elk van Aristoteles' punten van kritiek, op deze onderzoeksvraag kan worden gegeven, zal daarnaast meer licht werpen op Aristoteles' doel en methode en mogelijk ook op het voorwerp van zijn kritiek, de Platonische Vormen.

¹ Andere teksten waarin Aristoteles kritiek geeft op Plato's Vormen zijn: *Peri Ideōn* (over Ideeën) en *Ethica Nicomachea* (EN1.4:1096a12-1097a14). In de *Metafysica* hoofdstuk XIII (*Mu*) en hoofdstuk XIV (*Nu*) zijn parallelle passages te vinden van de kritiek op Plato's Vormen die Aristoteles in de *Metafysica Alfa* geeft. Deze twee hoofdstukken zijn een kritische studie van Aristoteles over de voorwerpen van de wiskunde en de Vormen. Aristoteles, *De eerste Filosofie, Metaphysica Alpha*, vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Carlos Steel (Groningen: Historische Uitgeverij, 2012), 70 n.73.

² Dus hoewel ik soms de term 'Vormenleer' gebruik, bedoel ik zeker niet dat Plato een in elk opzicht systematisch uitgewerkte leer had over de Vormen.

³ Hier ben ik van overtuigd geraakt door het werk van David Ross, *Plato's Theory of Ideas* (Oxford: Clarendon Press, 1966). In dit werk laat Ross zien hoe Plato's postulaat van Vormen zich ontwikkeld heeft en hoe er in bijna elke dialoog iets over de Vormen te vinden is.

Om deze hoofdvraag te beantwoorden, zal ik me richten op de *Metafysica Alfa* van Aristoteles en dan in het bijzonder het gedeelte in paragraaf IX van 990a32 tot 991b22. Het gedeelte wat hier direct na volgt en tot dezelfde paragraaf behoort, behandel ik bewust niet, omdat Aristoteles hier een geheel andere Vormenleer lijkt te behandelen dan die bekend is uit de dialogen van Plato. Het noodzakelijkerwijs beperkte kader van deze masterscriptie laat het niet toe de Vormgetallen te betrekken in de behandeling, waarvan beweerd wordt dat deze tot de ongeschreven doctrine van Plato zou behoren. Dit is echter een groot en controversieel onderwerp op zich en in deze masterscriptie zal ik mij beperken tot de kritiek van Aristoteles op de uit de dialogen naar voren komende Vormenleer.⁴ De kritiek van Aristoteles heb ik in twee categorieën onderverdeeld: de kritiek op Plato's aanname van de Vormen als zodanig en de kritiek op de *argumenten* die Plato geeft voor het bestaan van de Vormen. In hoofdstuk een zal de kritiek op de aanname dat de Vormen bestaan behandeld worden, in hoofdstuk twee de kritiek op de argumenten voor het bestaan van de Vormen. Voor elk punt van kritiek zal ik de betreffende tekst citeren. Voor deze citaten heb ik de vertaling van Carlos Steel gebruikt.⁵

Bij elk punt van kritiek zal ik een of meerdere interpretatie(s) geven van het punt zelf. Het is niet mogelijk om alle mogelijke interpretaties te bespreken, gezien het noodzakelijkerwijs beperkte kader van deze masterscriptie, daarom is er steeds de keuze gemaakt voor de interpretaties die in mijn ogen het meest aannemelijk zijn en het beste in zowel de context als de gedachten van Aristoteles passen. Vervolgens zal ik uit gaan zoeken wat Plato in de dialogen zegt over het onderwerp van het punt van kritiek. Ook hier is wederom een keuze gemaakt uit vele interpretaties, waarvan ik steeds die interpretatie heb gekozen die naar mijn mening het beste bij de filosofie van Plato past.

Het is van essentieel belang om Aristoteles' kritiek wel in de juiste context te zien, namelijk de context van de *Metafysica Alfa* en in het bijzonder de methode die Aristoteles in de *Metafysica Alfa* gebruikt. De *Metafysica*⁶ *Alfa* is door Aristoteles ontworpen als inleiding tot de *Metafysica*, dat uit veertien boeken bestaat.⁷ In de *Metafysica Alfa* geeft Aristoteles een verantwoording van zijn opvatting van filosofie.⁸ *Metafysica* is gericht op de eerste oorzaken van alles wat er is en stelt vragen over fundamentele begrippen, zoals 'zijn', 'eenheid' en 'oorzaak'. In de *Metafysica Alfa* maakt Aristoteles gebruik van de methode van dialectiek, een methode waar hij in zijn tijd aan de Academie als leerling bij Plato bekend mee is geraakt. Dialectische argumentatie is een uitwisseling tussen twee deelnemers

⁴ Voor de ongeschreven doctrine van Plato verwijs ik naar: J.N. Findlay, *Plato, The Written and Unwritten Doctrines* (London: Routledge & Kegan Paul, 2011). Voor de Vormgetallen verwijs ik naar Willem van der Wielen, *De Ideegetallen van Plato* (Amsterdam: Centen, 1946).

⁵ Steel vertaalt de Griekse termen *idea* en *eidos* met 'Ideeën'. Ik heb ervoor gekozen om enkel te spreken van Vormen en heb dit in de citaten aangepast. 'Ideeën' kunnen namelijk de gedachte opwekken dat het gaat om iets mentaals, maar dit is absoluut niet het geval.

⁶ Aristoteles zelf spreekt van 'de eerste filosofie', de term 'metafysica' is er later aan gegeven.

⁷ De *Metafysica* als geheel is echter niet opgesteld als geheel, het is overgeleverd onder de redactie van Andronicus en hoe ingrijpend hij dingen veranderd heeft is onduidelijk. Duidelijk is wel dat Aristoteles de veertien boeken niet volgens één plan heeft ontworpen en geschreven. Steel, 2012, 11-12.

⁸ Steel, 2012, 7.

die verschillende, mogelijk tegenovergestelde, opvattingen verdedigen en beargumenteren waarom de ene opvatting juist is en waarom de andere opvatting onjuist is, bijvoorbeeld omdat hij tot onlogische consequenties leidt.⁹ Dialectiek is een methode die op verschillende manieren tot uiting kan komen. Socrates, Plato's leermeester, onderzocht bijvoorbeeld de overtuigingen van andere mensen door hen vragen te stellen. Verdere vragen van Socrates leiden er uiteindelijk toe dat zijn gesprekspartner er toe gedreven werd antwoorden te geven die inconsistent waren met zijn eerste, openingsovertuiging.¹⁰ Plato heeft deze dialectische methode van Socrates overgenomen en heeft zijn werken geschreven in een dialoogvorm, waarin Socrates aan verschillende gesprekspartners vragen stelt.¹¹ Aristoteles heeft een eigen methode van dialectiek. Aristoteles begint zijn behandeling van een onderwerp, en dit doet hij ook in de *Metafysica Alfa*, door de overtuigingen van zijn voorgangers te bekijken en de afgeleide inconsistenties van deze overtuigingen aan te tonen. Door de opvattingen van zijn voorgangers te onderzoeken en de moeilijkheden in deze opvattingen te vinden, bevindt Aristoteles zich in een betere positie om te oordelen welke opvattingen waarschijnlijker zijn om waar te zijn en welke opvattingen waarschijnlijker zijn om onwaar te zijn.¹² Aristoteles' eigen positie wordt dan gepresenteerd als een oplossing voor het probleem.¹³

In de *Metafysica Alfa* maakt Aristoteles gebruik van zijn eigen versie van de dialectische methode en geeft hij dus de opvattingen van een aantal van zijn voorgangers over de oorzaken weer. Aristoteles doel hiermee is niet om een geschiedenis van voorgaande filosofische opvattingen te geven¹⁴, maar om de opvattingen van zijn voorgangers kritisch te bekijken en de onwaarheden te weerleggen en de waarheden te identificeren, zodat deze waarheden constructief gebruikt kunnen worden.¹⁵

Het is in deze context dat de kritiek op Plato's Vormenleer gelezen moet worden. Aristoteles geeft deze kritiek om uit te zoeken waar Plato's opvattingen tekort schieten, zodat hij zijn eigen opvattingen kan ontwikkelen en presenteren als verbeteringen ten opzichte van de opvattingen van Plato en andere voorgangers. Om de hoofdvraag, in hoeverre Aristoteles' weergave van Plato's Vormenleer in de *Metafysica Alfa* overeen stemt met wat daarover in Plato's dialogen te vinden is, te kunnen beantwoorden, is het wel noodzakelijk om dit karakter van de kritiek in de gaten te houden. Tot slot zal ik in deze masterscriptie Vormen aanduiden met een hoofdletter. Wanneer ik bijvoorbeeld spreek van 'Mens' heb ik het over de Vorm Mens, wanneer ik spreek van 'mens' heb ik het over de waarneembare mensen in deze wereld.

⁹ Jonathan Barnes, ed., *The Cambridge Companion to Aristotle* (Cambridge: Cambridge University Press, 1999), 58.

¹⁰ Barnes, 1999, 58.

¹¹ Aristoteles presenteert een dialectische methode in zijn werk genaamd de *Topica*. Bij deze dialectische methode wordt, onder andere, van belang geacht dat de spreker weet welke premissen de gesprekspartner zou accepteren. Het accepteren van bepaalde premissen kan uiteindelijk leiden tot acceptatie van de gewenste overtuiging.

¹² Aristoteles, *Topics*, 1.2.101a35. Vertaald door Robin Smith (Oxford: Clarendon Press, 2003).

¹³ Barnes, 1999, 59.

¹⁴ Volgens William David Ross, *Aristotle's Metaphysics* (Oxford: Clarendon Press, 1924), 128 en Carlos Steel and Oliver Primavesi, ed., *Aristotle's Metaphysics Alpha: Symposium Aristotelicum* (Oxford Scholarship Online, 2013), 168.

¹⁵ Rachel Barney, "History and Dialectic in Metaphysics A 3 History and Dialectic in Metaphysics A 3 Metaphysics A 3, 983a24–4b8," in *Aristotle's Metaphysics Alpha: Symposium Aristotelicum*, ed. Steel and Primavesi, (Oxford: Oxford Scholarship Online, 2013) 101.

Hoofdstuk 1. Kritiek op de aanname dat de Vormen bestaan

1.1 Aristoteles' scheermes

*Met.*1.9:990a32-b8¹⁶

Ten eerste valt op te merken dat ze, in hun poging de oorzaken te vatten van de dingen hier, andere entiteiten hebben ingevoerd die even talrijk zijn als deze – net alsof iemand die een optelling wilde maken, zou denken dat hij dit niet kan met een kleiner aantal, maar wel nadat hij er een groter aantal van maakte. De Vormen zijn namelijk ongeveer even talrijk als, of althans niet minder talrijk dan de dingen hier waarvan zij de oorzaken zochten, en vanwaaruit ze op deze Vormen uitkwamen. In alle gevallen namelijk waarin er iets bestaat met een zelfde naam, moet men een Vorm postuleren, en dat geldt zowel voor substanties als voor de gevallen waarin op vele dingen één term van toepassing is, zowel bij de dingen om ons heen als bij de eeuwige dingen¹⁷. (licht gewijzigd)

Aristoteles begint zijn kritiek op Plato¹⁸ in de *Metafysica* door te zeggen dat Plato de oorzaken¹⁹ van de dingen hier wilde vinden en in die zoektocht de Vormen introduceerde. Met de dingen 'hier' doelt Aristoteles op de zintuiglijk waarneembare wereld, in tegenstelling tot de transcendentale wereld²⁰ van de Vormen. Plato introduceerde, volgens Aristoteles²¹, de Vormen omdat er in de zintuiglijk waarneembare wereld geen vaste kennis mogelijk is.²² Volgens Aristoteles, en zijn bewering in de *Metafysica* is de enige bron die we hebben voor deze informatie²³, werd Plato op jonge leeftijd beïnvloed door Heraclitus' volgeling Cratylus en behield Plato diens radicaal Heracliteïsche opvattingen ook op latere leeftijd.²⁴ De door Cratylus verkondigde doctrine²⁵, het radicaal mobilisme,

¹⁶ Tenzij nadrukkelijk anders vermeld, mag er vanuit gegaan worden dat ik in de rest van deze scriptie de volgende vertaling van de *Metafysica* van Aristoteles gebruik: Aristoteles, *De eerste Filosofie, Metafysica Alpha*, vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Carlos Steel (Groningen: Historische Uitgeverij, 2012).

¹⁷ Met de term 'eeuwige dingen' kan hier bedoeld worden op de hemellichamen, zoals de zon, de maan en de sterren. Plato zou ook hier Vormen van geïntroduceerd hebben. Steel, 2012, 70, n.74 en Alexander van Aphrodisias, *On Aristotle Metaphysics I*, trans. William E. Dooley, S.J. (London: Bloomsbury Academic, 2014), 113, n.244. Volgens Dooley doelt Aristoteles met 'eeuwige dingen' op de hemellichamen en Alexander van Aphrodisias, een groot commentator van Aristoteles die leefde aan het einde van de tweede eeuw n. Chr., gaat ook uit van deze interpretatie.

Een andere betekenis van 'eeuwige dingen' wordt gegeven door Harold Cherniss, *Aristotle's Criticism of Plato and the Academy* (Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1946), 199, n.117. Cherniss is van mening dat Aristoteles met 'eeuwige dingen' doelt op de Vormen. Volgens Cherniss geeft Aristoteles op dit punt aan dat er Vormen van Vormen zouden zijn. Over dit 'Eén over vele argument meer in H.3.3.

Zelf ga ik mee in de interpretatie die Steel, Dooley en van Aphrodisias eraan gegeven, namelijk dat met de 'eeuwige dingen' bedoeld wordt op de hemellichamen.

¹⁸ In het vervolg zal ik spreken alsof Aristoteles zich enkel tot Plato richt, maar waarschijnlijker is het dat Aristoteles zijn kritiek zowel op Plato als op de leden van de Academie richt. Steel, 2012, 69 n.73.

¹⁹ Over het oorzakelijke karakter van de Vormen meer in hoofdstuk 1.3.

²⁰ Over de scheiding van de Vormen met de zintuiglijke wereld meer in hoofdstuk 1.3.

²¹ Aristoteles *Met.*1.6: 987a30-b10.

²² Steel, 2012, 61 n.51.

²³ Carlos Steel, "Plato as seen by Aristotle Plato as seen by Aristotle *Metaphysics A 6*," in *Aristotle's Metaphysics Alpha: Symposium Aristotelicum*, ed. Steel and Primavesi, (Oxford: Oxford Scholarship Online, 2013) 171.

²⁴ Aristoteles *Met.*1.6: 987b1.

²⁵ De doctrine die Cratylus verkondigde is een iets andere dan de leer van Heraclitus. Cratylus legde, veel meer dan Heraclitus, de nadruk op verandering.

houdt in dat alle waarneembare dingen in constante beweging (flux) en verandering zijn, waardoor vaste kennis over de waarneembare dingen niet mogelijk is. Het is, aan de ene kant, te betwijfelen of Plato het radicaal mobilisme ten aanzien van de waarneembare wereld aanvaardde²⁶: in de *Theaetetus* weerlegt Socrates de doctrine, met onder andere het argument dat taal erdoor onmogelijk zou zijn. Doordat alles constant verandert, kan er nooit gezegd worden dat iets 'is', het is altijd in wording. Op het moment van spreken is het betreffende alweer wat anders, waardoor geen enkele uitspraak zou kloppen. In de *Timaeus* bevestigt Plato de moeilijkheid van een betrouwbare en vaststaande terminologie omtrent zintuiglijk waarneembare dingen.²⁷ Maar, en dat is de andere kant, in de *Timaeus* spreekt Plato wél van een constante flux in de zintuiglijke wereld. De *Timaeus* is een dialoog die gaat over de formatie van het universum. Het universum is het werk van een goddelijke Ambachtsman, de Demiurg. De Demiurg imiteerde een onveranderlijk, eeuwig model (de Vormen) en creëerde zo een geordend universum uit de chaos.²⁸ Het universum is, onder andere, geschapen uit het receptakel en voordat de Demiurg het universum creëerde, was het receptakel onderhevig aan grillige en chaotische beweging. In het receptakel waren sporen te vinden van de vier elementen: vuur, water, aarde en lucht. De Demiurg bracht in deze chaos orde aan en gebruikte deze elementen, die bepaalde eigenschappen hadden. Door de eigenschappen reageren de elementen voortdurend op elkaar en is er constant sprake van actie en reactie, en dus van beweging.²⁹ Ook creëerde de Demiurg de wereldziel, die een plaats inneemt tussen de zintuiglijk waarneembare wereld en de transcendente wereld van de Vormen.³⁰ De wereldziel is het principe van beweging in het universum en zorgt voor regelmaat en eenheid in de beweging van de hemelen.

Ik ga er vanuit dat Plato een gematigd Heracliteïsme accepteerde³¹, namelijk dat objecten in de waarneembare wereld op elk moment veranderingen in elk opzicht doormaken. Plato zegt namelijk in de *Phaedo* over het waarneembare dat ze nooit hetzelfde en nooit aan zichzelf gelijk is³² en in de *Philebus* stelt hij dat de fenomenen nooit maar de minste vastheid bezitten.³³ Wel is er volgens Plato uiteindelijk een taal mogelijk die redelijk stabiel en zeker is.³⁴ Taal zal zo zeker zijn als de objecten waaraan het refereert stabiel zijn: zo zal taal over de onveranderlijke Vormen (de wereld van 'is') absoluut zeker zijn, maar taal over de veranderlijke, waarneembare objecten (de wereld van 'worden') slechts zo stabiel als hun gelijkenis³⁵ met de Vormen.³⁶ Over de waarneembare objecten zou de mens

²⁶ Steel, 2012, 62 n.51.

²⁷ Plato, *Timaeus*, 49b2-5.

²⁸ Donald Zeyl, *Plato's Timaeus*, Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2013.

²⁹ Zeyl, 2013, §1.1.

³⁰ Ross, 1966, 122.

³¹ Voor de verschillende soorten van deze doctrine zie Gail Fine, *On Ideas, Aristotle's Criticism of Plato's Theory of Forms* (Oxford: Oxford University Press, 2004), 54-57.

³² Plato, *Phaedo*, 80b4-5.

³³ Plato, *Philebus*, 59b1.

³⁴ Plato, *Timaeus*, 49d-50d.

³⁵ Over de relatie tussen Vormen en waarneembare objecten meer in de volgende paragraaf. Kort gezegd hebben de waarneembare objecten eigenschappen doordat ze aan Vormen deelnemen, maar waar de Vormen perfecte instanties zijn, zijn de eigenschappen in de waarneembare objecten dit niet.

³⁶ Plato, *Timaeus*, 29c1-2.

op zijn best een ware mening kunnen hebben, de Vormen zijn het enige waarover de mens ware kennis kan hebben.^{37 38}

Kennis en zekere taal zijn volgens Plato dus wél mogelijk, maar alleen over andere objecten dan de zintuiglijke en deze andere objecten zijn Vormen. Deze opvatting wordt door Socrates in het laatste gedeelte van de *Cratylus* verdedigd:³⁹ *Maar als het kennend subject altijd bestaat, als ook het gekende object altijd bestaat, het Mooie, het Goede, en elk van die Vormen afzonderlijk, dan zie ik niet in hoe al die dingen waarover we het nu hebben, enige gelijkenis kunnen vertonen met ‘vervloeien’ of ‘bewegen’.*⁴⁰ (licht gewijzigd)

Naar mijn mening introduceerde Plato, zoals Aristoteles in *Met.* 1.6: 987a30-b10 beweerde, inderdaad de Vormen om kennis, waarvan de objecten niet in de zintuiglijke wereld te vinden zijn, mogelijk te maken. Het gaat dan wel om kennis waaraan zeer hoge eisen gesteld worden. In de *Theaetetus* zoekt Plato naar een definitie van ‘kennis’, maar de dialoog eindigt zonder de definitie gevonden te hebben. In andere dialogen geeft Plato hier ook geen definitie van en daarom is het zeer lastig om aan te geven wat de eisen precies allemaal zijn. Onveranderlijkheid is er in elk geval één van, ware kennis verandert niet. Hieraan voldoet de waarneembare wereld in elk geval niet aan, enkel de Vormen in de transcendentale wereld zijn onveranderlijk.

Nu vastgesteld is waarom Plato de Vormen introduceerde, moet uitgezocht worden waarvan hij Vormen introduceerde. Het eerste punt van kritiek van Aristoteles stelt namelijk dat de introductie van de Vormen voor een onnodige duplicatie gezorgd heeft van de dingen in de zintuiglijke wereld. Er zouden minstens net zoveel Vormen als zintuiglijke dingen zijn die iets gemeenschappelijks hebben. Plato wilde iets complex herleiden tot de enkelvoudige beginselen en door de Vormen in te voeren herleidde hij de veelheid aan de dingen tot een eenheid: het gemeenschappelijke dat een groep zintuiglijke dingen hebben werd herleid tot één Vorm. Maar hierdoor zijn er volgens Aristoteles minstens net zoveel Vormen als dingen, omdat elk ding aan verschillende Vormen deel heeft.⁴¹ Zo neemt een roos, bijvoorbeeld, deel aan de Vorm ‘Bloem’, ‘Rood’ en ‘Schoonheid’. Niet alleen aan objecten met een gemeenschappelijk aspect in de waarneembare wereld beantwoorden Vormen, maar er is een Vorm voor alle termen die aan meerdere dingen gemeenschappelijk kunnen worden toegekend.

Al in de vroegste dialogen zocht Plato naar algemene definities. De *Charmides* draait om de vraag ‘wat is matigheid’, de *Laches* draait om de vraag ‘wat is moed’ en de *Euthypro* om de definitie van vroomheid. Door deze vragen te stellen impliceert Plato dat er één enkel ding is waarop een woord

³⁷ Plato, *Staat*, Boek V, 479e.

³⁸ Gerald A. Press, ed., *The Continuum Companion to Plato* (London: Continuum International Publishing Group, 2012), 216.

³⁹ Carlos Steel, “Plato as seen by Aristotle as seen by Aristotle *Metaphysics* A 6,” in *Aristotle’s Metaphysics Alpha: Symposium Aristotelicum*, ed. Steel and Primavesi, (Oxford: Oxford Scholarship Online, 2013) 173.

⁴⁰ Plato, *Cratylus*, 440b.

⁴¹ Steel, 2012, 70 n.74.

zoals matigheid betrekking heeft en dat dit enkele iets anders is dan alle personen en acties die matig genoemd worden.⁴² In deze vroege dialogen draait het om de definitie en (nog) niet om de metafysische status van deze entiteit.⁴³ Toch kan met de gedachte gespeeld worden dat Plato's Vormen al impliciet in deze zoektocht aanwezig waren, omdat de Vormen uiteindelijk het antwoord zijn op de vragen die Plato in deze dialogen stelt. Het is goed mogelijk dat Plato een ontwikkeling doorgemaakt heeft in zijn opvattingen over Vormen en dat deze opvattingen niet geheel hetzelfde gebleven zijn van zijn eerste tot laatste dialoog, maar waarschijnlijk is wel dat Plato altijd trouw gebleven is aan het postulaat van Vormen⁴³ en dat hij ze in de eerste dialogen mogelijk ook al in gedachten had, maar zijn opvattingen toen nog niet opschreef omdat hij eerst de weg wilde effenen.

Plato blijft in al zijn dialogen vaag over waar er precies Vormen van zijn, maar de middelste dialogen neigen naar een gelimiteerd aantal.⁴⁴ De middelste dialogen⁴⁵ lijken enkel te wijzen naar wat sommige hedendaagse auteurs⁴⁶ 'incomplete eigenschappen' noemen. Kort gezegd zijn incomplete eigenschappen, eigenschappen die op zichzelf niets betekenen; ze moeten altijd in relatie staan tot iets anders. 'Socrates is groot' betekent op zichzelf vrij weinig, het gaat erom in verhouding tot wat Socrates groot is; namelijk Socrates is groot als mens (maar klein in verhouding tot een volgroeide eik). Vormen zouden beperkt zijn tot deze incomplete eigenschappen, omdat deze eigenschappen speciale problemen met zich mee brengen wanneer ze toegeschreven worden aan zintuiglijke objecten. Het grootste probleem vormt wat de 'co-existentie van tegengestelden' genoemd wordt.^{47 48} Dit probleem houdt in, dat een object F en tegelijk niet-F kan zijn. Socrates is een groot mens in vergelijking tot de vierjarige Tim, maar Socrates is een klein mens in vergelijking tot de twee meter lange Tom. Plato wil een grootheid hebben die op zichzelf groot is, een grootheid die niet aan dit probleem van co-existentie onderhevig is. Daarom introduceerde Plato de Vorm Grootheid, deze Vorm Grootheid is altijd op zichzelf Groot, zonder in relatie te staan tot iets anders. Dit probleem van co-existentie geldt niet voor alle eigenschappen die op Socrates van toepassing zijn: Socrates is nou eenmaal blank en een mens, hiervoor maakt de relatie tot niet uit.

Plato kwam met dit probleem van co-existentie om aan te tonen dat Vormen er zijn om de mogelijkheid van uitleg en kennis te behouden.⁴⁹ In de *Phaedo* 74b-c voert Plato twee premissen aan:

1. Gelijke stenen, gelijke stukken hout komen aan de ene gelijk voor en aan de andere niet, hoewel ze identiek gebleven zijn.
2. Het gelijke zelf doet zich nooit als ongelijk aan je voor noch komt gelijkheid je voor als ongelijkheid.

⁴² Ross, 1966, 11.

⁴³ Hiervan ben ik overtuigd door Ross, *Plato's Theory of Ideas*, 1966.

⁴⁴ Allan Silverman, *Plato's Middle Period Metaphysics and Epistemology* (Stanford Encyclopedie of Philosophy, 2014), §6.

⁴⁵ Bijvoorbeeld: *De Staat*, Boek VI, 523e, Schoonheid in *Symposium* en *Phaedo* 100a-107a.

⁴⁶ Fine, 2004, 57 en Terence Irwin, *Plato's Moral Theory, The Early and Middle Dialogues* (Oxford: Clarendon Press, 1985), 321 n.3.

⁴⁷ Silverman, 2014, §6.

⁴⁸ Dit probleem behandelt Plato in *De Staat*, Boek VI, 523-525.

⁴⁹ Fine, 2004, 59.

Plato neemt aan dat deze twee premissen samen aantonen dat gelijkheid op zichzelf verschilt van zintuiglijk waarneembare gelijkheid.⁵⁰ Zintuiglijk waarneembare objecten zijn volgens Plato constant in staat om tegengesteld te verschijnen, omdat ze in de zintuiglijke wereld zijn en deze wereld de objecten erin toestaat constant vanuit een ander perspectief waargenomen te worden (het probleem van co-existentie).⁵¹ Volgens de tweede premisse is het niet mogelijk dat als een mens aan gelijkheid op zichzelf denkt, deze gelijkheid hem als ongelijkheid voorkomt. Volgens Plato is dit een eigenschap van gelijkheid op zichzelf,⁵² gelijkheid op zichzelf kan de mens niet bedriegen, zintuiglijk waarneembare gelijkheid wel.

Plato kwam dus met het probleem van co-existentie om aan te geven dat er iets anders moest zijn dan de zintuiglijk waarneembare objecten. Betekent dit dat Plato enkel Vormen creëerde van incomplete eigenschappen? Door in de dialogen enkel over incomplete eigenschappen te spreken lijkt het hier wel op. Maar in *De Staat*⁵³ lijkt Plato dit tegen te spreken: daar zegt hij namelijk dat er een Vorm is voor elke gemeenschappelijke term. Die uitspraak lijkt te beweren dat Plato voor alles waarvan er meer dan één is Vormen aanneemt: dus behalve eigenschappen, ook voor ‘mensen’ ‘tafels’ en ‘rood’. Zeker is in elk geval dat Plato geen Vormen voor individuen aanneemt. Er is dus geen aparte Vorm voor Socrates of deze specifieke bloem, Aristoteles onderkent dit later in de *Metafysica*.⁵⁴

Aristoteles lijkt in zijn eerste punt van kritiek de bewering van Plato in *De Staat* te bevestigen: voor elke gemeenschappelijke term is er een Vorm. Indien er enkel Vormen voor incomplete eigenschappen zouden zijn, zou de uitspraak dat er minstens net zoveel Vormen zouden zijn als de zintuiglijke dingen geheel onterecht zijn. Toch lijkt Aristoteles te overdrijven met deze kritiek: zelfs als er Vormen voor alle gemeenschappelijke termen zouden zijn, zou dit aantal kleiner zijn dan het aantal individuen. Duizenden rozen nemen immers maar deel aan een paar Vormen. Er zijn dus altijd minder Vormen dan de dingen in de waarneembare wereld. Ik denk dat Aristoteles met dit punt van kritiek moedwillig overdrijft om duidelijk te maken dat Plato onnodig entiteiten invoerde om kennis te verklaren. Zoals gezegd gebruikt Aristoteles in de *Metafysica Alfa* de dialectische methode om te bepalen welke opvattingen van zijn voorgangers constructief gebruikt kunnen worden in zijn eigen onderzoek naar de oorzaken en welke opvattingen tot verkeerde consequenties leiden. Het plaatsen van de Vormen in de transcendente wereld is volgens Aristoteles een opvatting die tot verkeerde consequenties leidt, namelijk een onnodige duplicatie. Zelf plaatste Aristoteles de ‘Vormen’ in de dingen in de waarneembare wereld, waardoor er helemaal geen ‘extra’ entiteiten ingevoerd hoefden te worden. Elke entiteit die Plato dan invoerde, wordt dan door Aristoteles als overbodig gezien. Dit betekent echter niet dat ze een onnodige duplicatie zijn en er minstens zoveel Vormen als

⁵⁰ Richard Kraut, ed., *The Cambridge Companion to Plato* (Cambridge: Cambridge University Press, 1993), 280.

⁵¹ Kraut, 1993, 281.

⁵² Kraut, 1993, 282.

⁵³ Plato, *De Staat*, Boek X, 596a.

⁵⁴ Dorothea Frede, “The Doctrine of Forms under Critique,” in *Aristotle’s Metaphysics Alpha: Symposium Aristotelicum*, ed. Steel and Primavesi, (Oxford: Oxford Scholarship Online, 2013) 268.

waarneembare dingen zijn. Plato heeft een complexe veelheid van individuen ondergebracht in een eenheid: duizenden rozen nemen allen deel aan de ene Vorm Bloem. Door deze veelheid aan rozen onder één noemer te brengen heeft Plato zeker wel orde geschapen en er een eenheid van gemaakt. Dat deze rozen aan meer dan één Vorm deelnemen doet hier weinig aan af, er zullen altijd veel meer rozen dan Vormen zijn. Ik denk dan ook niet dat Aristoteles met dit bezwaar een goed punt heeft.

1.2 Vormen van eigenschappen

Met.1.9:990b22-991a8

Bovendien moeten er volgens de veronderstelling op grond waarvan we beweren dat de Vormen bestaan, niet alleen Vormen zijn van substanties, maar van vele andere dingen. We vormen immers één begrip niet alleen met betrekking tot substanties, maar ook in de andere gevallen; en ook van wetenschap zijn er niet alleen soorten die betrekking hebben op substantie, maar ook op andere dingen; en zo volgen er nog talloze soortgelijke consequenties. Toch is het noodzakelijk, en in overeenstemming met de aanvaarde opvattingen hierover, dat indien het mogelijk is dat iets deelheeft aan Vormen, er alleen Vormen van substanties zijn. Dit deelhebben vindt immers niet plaats via een bijkomstige eigenschap: dingen moet niet zó aan een Vorm deel hebben alsof deze iets was dat weer van iets anders wordt gezegd dat er als grondslag voor dient. Een voorbeeld van wat ik bedoel: als iets deelheeft aan tweevoudigheid, heeft het ook deel aan het eeuwige, maar dit alleen bij wijze van bijkomstige eigenschap: het is een bijkomstige eigenschap van het tweevoudige dat het eeuwig is. Een gevolg hiervan is dat de Vormen substanties zijn, en dat dezelfde termen zowel hier bij ons een substantie aanduiden als in dat ideële domein – wat heeft het anders voor zin te bevestigen dat er iets ‘is’ naast de dingen hier, het ene boven de vele dingen? Ook zullen Vormen en de dingen die er deel aan hebben, als ze dezelfde vorm hebben, iets gemeen moeten hebben. Waarom zouden we immers aannemen dat ‘tweeheid’ wel één en dezelfde betekenis heeft bij vergankelijke tweetallen en bij de vele, weliswaar eeuwige, wiskundige tweetallen, maar niet evengoed bij de Tweeheid zelf en deze of gene tweeheid? Maar als deze Vorm niet dezelfde was, zouden dingen alleen de naam gemeen hebben met de Vormen, en zou het net zo zijn als wanneer iemand zowel Callias als een houten beeld ‘mens’ noemt zonder dat hij oog heeft voor wat beide gemeen hebben.⁵⁵(licht gewijzigd)

Dit punt van kritiek is erop gericht een fatale contradictie in de Vormenleer aan te tonen. Aan de ene kant laten de argumenten waarmee Plato het bestaan van Vormen aantoont, Vormen bestaan voor andere dingen dan substanties, namelijk attributen. Aan de andere kant zou volgens Plato de relatie tussen Vormen en zintuiglijke dingen zodanig zijn dat het onvermijdelijk is dat er enkel Vormen van substanties kunnen bestaan. Alleen bij substanties bestaat er de vereiste relatie tussen Vormen en deelnemers, een relatie van synonymie.⁵⁶

In de vorige paragraaf heb ik al aangegeven dat Plato in meerdere dialogen Vormen aanneemt van

⁵⁵ Aristoteles, *De eerste Filosofie, Metaphysica Alpha*, vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Carlos Steel (Groningen: Historische Uitgeverij, 2012).

⁵⁶ Voor een behandeling van dit punt, zie Dorothea Frede, “The Doctrine of Forms under Critique,” in *Aristotle’s Metaphysics Alpha: Symposium Aristotelicum*, ed. Steel and Primavesi, (Oxford: Oxford Scholarship Online, 2013) en d’Hoine, Pieter, “Aristotle’s Criticism of Non-Substance Forms and its Interpretation by the Neoplatonic Commentators”, *Phronesis* 56 (2011), 264.

eigenschappen.⁵⁷ In de *Parmenides*⁵⁸, de dialoog waarin een korte discussie gevoerd wordt over de verscheidenheid aan Vormen, accepteert Socrates zonder aarzeling Vormen van eigenschappen (gelijkheid, eenheid) en evaluatieve concepten (rechtvaardigheid, schoonheid). Zoals in de vorige paragraaf gezegd, introduceerde Plato de Vormen naar aanleiding van de zoektocht naar definities van ethische noties, zoals vroomheid en moed. Deze voorbeelden van Vormen vallen duidelijk niet onder Aristoteles' begrip van substantie. Het eerste gedeelte van de contradictie lijkt dan ook simpelweg te kloppen: Plato accepteerde meer Vormen dan enkel Vormen van substanties.⁵⁹

Het tweede gedeelte van de contradictie betreft Aristoteles' aanname dat er enkel Vormen van substanties kunnen bestaan. De slotsom van dit gedeelte komt erop neer dat zowel de Vormen als hun deelnemers substanties moeten zijn, omdat ze zowel de natuur als de naam gemeenschappelijk moeten hebben om de vereiste relatie van synonymie te hebben. Als dit niet het geval zou zijn, zou er slechts een relatie van homonymie zijn, zoals wanneer zowel Callias als een houten standbeeld 'mens' genoemd worden.⁶⁰ Aristoteles beargumenteert deze stelling door eerst te bewijzen dat Vormen substanties zijn⁶¹ en hieruit vervolgens af te leiden dat de deelnemers aan de Vormen ook substanties moeten zijn, zodat er enkel Vormen van substanties kunnen zijn.⁶²

De eerste stap bij het tweede gedeelte van de contradictie start bij de opvatting dat de relatie tussen Vormen en waarneembare dingen een relatie van deelname is. Als waarneembare dingen bestaan krachtens hun deelname aan de Vormen, dan zijn de Vormen dingen waaraan deelgenomen wordt.⁶³ Hieruit leidt Aristoteles de volgende premisse af: Als Vormen dingen zijn waaraan deelgenomen kan worden, zijn de Vormen dit niet in de hoedanigheid van (*qua*) attributen, maar in de hoedanigheid van substanties. De conclusie hieruit is dat Vormen substanties zijn. Deze conclusie onderbouwt Aristoteles met een voorbeeld van deelneming, namelijk de Vorm Tweeheid. Elk waarneembaar ding dat aan de Vorm Tweeheid deel heeft, heeft als bijkomstige eigenschap (attribuut) dat het deelneemt aan de Vorm Eeuwigheid, omdat eeuwigheid een attribuut van Tweeheid is. Maar waarneembare dingen die deelnemen aan de Vorm Tweeheid (bijvoorbeeld oren), nemen hierdoor ook deel aan de Vorm Eeuwigheid, terwijl dit geen eigenschap is die de waarneembare dingen bezitten (mijn paar oren zijn duidelijk wel een tweeheid, maar niet eeuwig). Met dit voorbeeld wil Aristoteles aangeven dat zulke bijkomstige eigenschappen niet kunnen zijn wat Plato bedoeld heeft met de relatie van deelnemen,⁶⁴ omdat het tot absurde consequenties leidt. Aristoteles creëerde met het voorbeeld een

⁵⁷ Enkele voorbeelden: *Phaedo*, 65d4-7 'het Rechtvaardige, Mooie en Goede'. *Symposium*, 210e2 'Mooie'. *De Staat*, Boek V, 478 e7-479a7 'het Rechtvaardige, het Goede'.

⁵⁸ Plato, *Parmenides*, 130b3-e4.

⁵⁹ Substanties in Aristotelische zin, zie de rest van deze paragraaf.

⁶⁰ Dorothea Frede, "The Doctrine of Forms under Critique," in *Aristotle's Metaphysics Alpha: Symposium Aristotelicum*, ed. Steel and Primavesi, (Oxford: Oxford Scholarship Online, 2013) 283.

⁶¹ Aristoteles, *Met.* 1.9:990b29-34.

⁶² Aristoteles, *Met.* 1.9:990b34-991b2.

⁶³ D'Hoine "Aristotle's Criticism of Non-Substance Forms and its Interpretation by the Neoplatonic Commentators", 267.

⁶⁴ Cherniss, 1946, 306, n.208.

situatie waarin een Vorm niet deelneembaar is in de hoedanigheid van een substantie, maar qua attribuut en laat zien dat dit tot onacceptabele consequenties leidt.⁶⁵ Vormen kunnen dus nooit deelneembaar qua attributen zijn, maar enkel qua substanties en omdat de relatie tussen Vormen en waarneembare dingen een relatie van synonymie is, moeten zowel de Vormen als de waarneembare dingen substanties zijn.

De contradictie die Aristoteles in de Vormenleer ziet, berust dus op de stelling dat de relatie tussen Vormen en waarneembare dingen die aan de Vormen deelnemen een relatie van synonymie is. Omdat de Vormen substanties moeten zijn, moeten de dingen die aan de Vormen deelnemen, dit ook zijn. De gevolgen van het introduceren van Vormen van andere dingen dan substanties zou leiden tot het toekennen van toevallige eigenschappen. Deze factoren die Aristoteles aan Plato's Vormenleer toekent zullen nu stuk voor stuk onderzocht worden, te beginnen met de stelling dat Vormen substanties zijn.

In zijn commentaar op de *Metafysica* van Aristoteles stelt Alexander van Aphrodisias dat het meer dan duidelijk is dat de Vormen substanties zijn: *for certainly the Platonists would not say that the principles are not substances, for thus what is not substance would be prior to substance.*⁶⁶ Aristoteles en Plato geven wel een andere invulling aan het woord substantie. Het woord 'substantie' komt van het Griekse woord *ousia*, het werkwoord 'zijn'. Aristoteles gebruikt deze term in twee aparte grammaticale constructies, met twee verschillende betekenissen. In de eerste betekenis is substantie (primaire substantie) de basis van het zijn, de individuen. Socrates is een primaire substantie, dat Socrates een mens is, is een secundaire substantie (net als 'bruinharig', 'tweebenig' en alles wat er verder nog over de primaire substantie gezegd kan worden)⁶⁷. De tweede betekenis van substantie is voor Aristoteles de essentie of natuur van een ding.⁶⁸ De primaire substanties zijn voor Plato de Vormen, voor Aristoteles zijn het particulieren (zoals Socrates).⁶⁹ Plato maakt het onderscheid tussen de twee betekenissen van *ousia* niet, voor hem zijn de primaire substanties Vormen en zijn de Vormen de essenties van dingen. We bepalen de essentie van een ding door het ding in verband te brengen met de relevante Vorm. Vormen geven het antwoord op de vraag 'wat iets is', wat de essentie is. Voor Aristoteles kunnen universalia nooit essenties zijn⁷⁰. De substantie van een ding is eigen aan dat ding, terwijl universalia gemeenschappelijk zijn (het is immers universeel als meerdere dingen het gemeenschappelijk hebben). Als een universalia een substantie zou zijn, zou het de substantie zijn voor alle dingen die het universele kenmerk gemeenschappelijk hebben. Voor Aristoteles kan dit niet, een substantie is altijd eigen aan het ding, dit kan nooit universeel zijn.⁷¹ Geen universalia kan een

⁶⁵ D'Hoine "Aristotle's Criticism of Non-Substance Forms and its Interpretation by the Neoplatonic Commentators", 268.

⁶⁶ Alexander van Aphrodisias, *In.Met.* 89.17.

⁶⁷ Howard Robinson, *Substance* (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2014) §2.2,

⁶⁸ Gail Fine, *Plato on Knowledge and Forms, Selected Essays* (Oxford: Clarendon Press, 2008) 398-399.

⁶⁹ Fine, 2008, 399.

⁷⁰ Cherniss, 1946, 319.

⁷¹ Cherniss, 1946, 318.

substantie zijn op de manier zoals een essentie dat is⁷² (secundaire substantie) en daarom blijven de twee betekenissen van *ousia* dan ook gescheiden voor Aristoteles.

Voor Plato zijn de Vormen de principes die structuur en een doel geven aan deze waarneembare dingen⁷³, hun essentie. Voor Plato is een universalia (de Vorm) dus wél een essentie (als Aristotelische secundaire substantie). Dit verschil in betekenis moet in het oog worden gehouden, omdat het niet duidelijk is welke betekenis Aristoteles in dit tegenargument gebruikt: zijn eigen of Plato's. Volgens dit punt van kritiek is er een contradictie in de opvattingen over de Vormenleer en om deze contradictie geloofwaardigheid mee te geven is het wel noodzakelijk dat Aristoteles de betekenis gebruikt die Plato gebruikt: spreken over substanties in een andere betekenis dan Plato zou de kracht direct uit het argument halen, omdat dan de opvattingen over de Vormenleer al op semantisch niveau verkeerd voorgesteld worden. Het lijkt erop dat Aristoteles zeker in het eerste gedeelte van het argument (tot *Met.* 1.9:990b27) over substanties spreekt in een betekenis die hij er zelf aan toekent⁷⁴, namelijk als secundaire substanties⁷⁵, en het zou vreemd zijn om midden in een argument van betekenis te wisselen. Als Aristoteles hier zijn eigen betekenis van secundaire substanties gebruikt, zou dit geen probleem opleveren. Aristoteles bedoelt met secundaire eigenschappen namelijk de essenties, net als Plato. Het grote verschil is dat deze essenties voor Aristoteles nooit universalia kunnen zijn, terwijl dat bij Plato wel het geval is.

Behalve dit semantische onderscheid moet er ook gekeken worden naar de relatie van deelnemen. Veroorzaakt deze relatie inderdaad toevallige eigenschappen, eigenschappen die Plato niet gewent heeft? In de dialogen heeft Plato geen onderscheid gemaakt tussen 'bewuste' en 'toevallige' deelneming aan Vormen.⁷⁶ Over de precieze relatie van deelnemen is Plato in de dialogen niet duidelijk, maar het deelnemen kan gezien worden als een reflectie, waarbij de waarneembare dingen 'slechts' het perfecte van de Vormen willen naderen.⁷⁷ De relatie van deelneming is dan een relatie van kopiëren, spiegelen, imiteren of benaderen. Wellicht zijn de deelnemers slechts kopieën van Vormen, omdat deze tot een geheel andere ontologische categorie behoren.⁷⁸ Vormen 'zijn' in een andere wereld dan de waarneembare dingen in 'deze' zintuiglijke wereld, die een wereld van 'worden' is, door de constante flux. De deelnemers aan de Vormen zijn zelf geen Vormen en delen niet in de status van de Vormen, maar ontlenen hun eigenschappen aan de Vormen.⁷⁹

In de *Phaedo*⁸⁰ geeft Plato een soortgelijk voorbeeld als Aristoteles in zijn kritiek. Plato stelt er dat

⁷² Cherniss, 1946, 319.

⁷³ Robinson, 2014, §2.1.

⁷⁴ Julia Annas, "Aristotle on Substance, Accident and Plato's Forms", *Phronesis* 22 (1977): 149.

⁷⁵ D'Hoine "Aristotle's Criticism of Non-Substance Forms and its Interpretation by the Neoplatonic Commentators", 264.

⁷⁶ Gregory Vlastos, *Platonic Studies* (Princeton: University Press, 1973), 328.

⁷⁷ Press, 2012, 223.

⁷⁸ Press, 2012, 224.

⁷⁹ Dorothea Frede, "The Doctrine of Forms under Critique," in *Aristotle's Metaphysics Alpha: Symposium Aristotelicum*, ed. Steel and Primavesi. (Oxford: Oxford Scholarship Online, 2013) 284.

⁸⁰ Plato, *Phaedo*, 104ab.

‘drie’ behalve ‘Drie’ ook ‘Oneven’ is en dat drie dus deelneemt zowel aan de Vorm Drie als aan de Vorm Oneven. Aan deze conclusie is niets raars: mijn paar oren nemen deel aan de Vorm Tweeheid en aan de Vorm Even. Maar Aristoteles koppelt Tweeheid aan Eeuwigheid, waardoor mijn oren op indirecte wijze aan Eeuwigheid deel zouden nemen. Het verschil tussen de voorbeelden van Plato en Aristoteles zit hem in het ‘niveau’ van deelname. Plato gebruikt waarneembare dingen die aan de Vormen deelnemen, terwijl Aristoteles behalve deze relatie de ene Vorm aan de andere Vorm deel laat nemen, om dan het waarneembare ding aan de laatste Vorm te koppelen. Natuurlijk is voor Plato de Vorm Tweeheid eeuwig: maar alle Vormen zijn dit, dit kenmerk is juist een van de belangrijkste kenmerken van de Vormen. Dit betekent niet dat alles wat aan deze Vorm deelneemt, ook eeuwig is. Doordat de dingen – de deelnemers – deelnemen aan Vormen hebben ze de eigenschap waarnaar de Vorm genoemd is,⁸¹ maar nergens in de dialogen neemt Plato aan dat ze hiermee alle eigenschappen van de Vorm waaraan deelgenomen wordt overnemen. Mijn oren nemen deel aan de Vorm Tweeheid en deze Vorm is eeuwig. In een bepaald opzicht nemen mijn oren dan ook ‘toevallig’ deel aan iets dat eeuwig is. Er kan echter niet gezegd worden dat mijn oren daardoor eeuwig zijn: mijn oren nemen niet alle kenmerken van een Vorm over, maar slechts die ene eigenschap die de Vorm is: in dit geval Tweeheid. Er kan ook niet gezegd worden dat mijn oren deelnemen aan de Vorm Eeuwigheid, omdat deze connectie indirect is. Aristoteles construeert hier een keten van deelname aan, waardoor mijn oren eeuwig zouden worden, maar niets wijst erop dat Plato zo’n keten accepteerde. Een ding neemt deel aan een Vorm en verkrijgt daardoor de eigenschap, maar neemt niet de verdere kenmerken van deze Vorm over. In dit punt van kritiek legt Aristoteles Plato dan ook opvattingen in de mond die niet lijken te kloppen met wat we uit de dialogen van Plato halen. Aristoteles veronderstelt ketens van bijkomstige eigenschappen die Plato nergens lijkt te erkennen.

⁸¹ Press, 2012, 222.

1.3 Vormen zijn zinloos, omdat ze hun causale rol niet vervullen

Met.1.9:991a8-19

Maar het meest van al kan men zich de vraag stellen wat de Vormen bijdragen tot de waarneembare dingen, hetzij de eeuwige hemellichamen⁸² hetzij die welke ontstaan en vergaan. Ze zijn voor deze dingen namelijk geen oorzaak van enigerlei beweging dan wel verandering. Maar ze zijn ook geen hulp voor het kennen van de andere dingen – ze zijn hiervan niet het wezen, want dan zouden ze in deze dingen zijn – en evenmin voor het zijn van deze dingen, gegeven dat ze in de dingen die eraan deelhebben niet aanwezig zijn. Je zou nog kunnen denken dat ze oorzaak waren zoals het witte dit is door met een wit ding gemengd te zijn. Maar deze verklaring, die eerst door Anaxagoras, later door Eudoxus en nog een paar denkers is gegeven, is te wankel: je kunt er gemakkelijk een aantal onmogelijke conclusies uit afleiden die tegen deze opvatting pleiten.^{83 84}(licht gewijzigd)

Met.1.9:991b1-9

*Ook zou je denken dat het niet mogelijk is dat het wezen en datgene waarvan dit het wezen is, afzonderlijk van elkaar bestaan. Hoe zouden dan de Vormen, als ze het wezen zijn van de dingen, afgezonderd kunnen bestaan? In de *Phaedo* wordt het zo uitgedrukt, dat de Vormen oorzaken zijn van bestaan zowel als van ontstaan. Maar zelfs als de Vormen bestaan, dan nog ontstaan de dingen die eraan deelhebben niet als datgene ontbreekt wat beweging kan veroorzaken; en anderzijds ontstaan er heel wat andere dingen, zoals een huis of een ring, waarvan wij ontkennen dat er Vormen zijn. Daaruit volgt klaarblijkelijk dat het mogelijk is dat ook alle andere dingen ontstaan en bestaan door hetzelfde soort oorzaken waardoor deze laatstgenoemde dingen ontstaan en bestaan.⁷⁰ (licht gewijzigd)*

Deze twee gedeelten van de *Metafysica Alfa* stellen beide de functie van de Vormen ter discussie. In beide zijn de bezwaren de volgende: (1) De Vormen kunnen niet dienen als bewegingsoorzaken, (2) de Vormen hebben geen epistemologische (ze zijn geen hulp voor het kennen van de andere dingen) en ontologische waarde (omdat ze niet aanwezig zijn in de dingen), omdat ze volgens Aristoteles niet de essentie van de deelnemers zijn. In het tweede citaat is er nog een extra bezwaar: (3) De Vormen zijn niet de oorzaak van het ontstaan en vergaan van een ding.⁸⁵ Door deze drie bezwaren te stellen, stelt

⁸² Volgens Aristoteles ontstaan noch vergaan de eeuwige hemellichamen, maar bewegen zij wel rond, waardoor het noodzakelijk is dat hun bewegen een oorzaak moet hebben. Dorothea Frede, “The Doctrine of Forms under Critique,” in *Aristotle’s Metaphysics Alpha: Symposium Aristotelicum*, ed. Steel and Primavesi, (Oxford: Oxford Scholarship Online, 2013), 287.

⁸³ Het vierde bezwaar schrijft Aristoteles niet aan Plato toe, maar aan Anaxagoras en Eudoxus en omdat deze scriptie enkel naar Plato’s Vormenleer kijkt, zal dit bezwaarpunt niet behandeld worden.

⁸⁴ Aristoteles, *De eerste Filosofie, Metafysica Alpha*, vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Carlos Steel (Groningen: Historische Uitgeverij, 2012).

⁸⁵ Dorothea Frede, “The Doctrine of Forms under Critique,” in *Aristotle’s Metaphysics Alpha: Symposium Aristotelicum*, ed. Steel and Primavesi, (Oxford: Oxford Scholarship Online, 2013) 287 en 292.

Aristoteles de vraag of de Vormen nut hebben als oorzaak⁸⁶. Door deze vraag te stellen refereert Aristoteles terug naar het eerste punt van kritiek, dat de Vormen een onnodige duplicatie zijn van de dingen die ze wilden verklaren.⁸⁷ Als de geïntroduceerde Vormen niets toevoegen aan de dingen die ze onderzochten, de waarneembare dingen, (zoals Aristoteles nu aan wil gaan tonen) dan heeft Plato niets anders gedaan dan het invoeren van extra entiteiten (zoals Aristoteles aan heeft getoond in het eerste punt van kritiek).⁸⁸ Als de Vormen ‘bij moeten dragen’ aan de waarneembare dingen, dan moeten de Vormen een oorzakelijke factor zijn.⁸⁹ Aristoteles gelooft dat er vier oorzakelijke factoren zijn: materiële, formele, efficiënte en doel. Volgens Aristoteles heeft Plato zijn Vormen enkel bedoeld als de formele oorzakelijke factor, Plato heeft volgens Aristoteles niet de intentie gehad om de Vormen als de andere drie oorzakelijke factoren te laten fungeren.⁹⁰ De formele oorzaak die Aristoteles onderscheidt betreft de vorm, orde of arrangement van de delen van een ding en draait om de essentie van het ding.⁹¹ De materiële oorzaak draait om de materie waarvan een ding gemaakt is, de efficiënte oorzaak is de primaire bron van de al dan niet verandering van het ding en de doel oorzaak is wat voor het ding het doel of einde is.⁹² Deze vier oorzaken zijn voor Aristoteles niet bedoeld als vier soorten oorzaken, maar als vier manieren om dingen te verklaren,⁹³ ze beantwoorden de ‘waarom’ vragen. ‘Waarom is dit standbeeld zo zwaar? Omdat het gemaakt is van brons’. Het antwoord op de ‘waarom’ vraag, brons, is de materiële oorzaak, maar het is vreemd om te zeggen dat brons de oorzaak is van het zware gewicht van het standbeeld. Het gaat erom dat de materie, brons, eigenschappen heeft die bepalen dat het standbeeld dat van brons gemaakt is als ‘zwaar’ beschouwd kan worden. Een standbeeld van brons is nou eenmaal zwaarder dan een standbeeld van hout.⁹⁴ Ook de doelloorzaak is niet echt een oorzaak: een man gaat ’s middags een wandeling maken ten behoeve van zijn gezondheid. Het doel van de wandeling is om zijn gezondheid te bevorderen, maar er kan niet gezegd worden dat zijn gezondheid de oorzaak van de wandeling is. Het Griekse *aitia* is dus wel vertaald met oorzaak, maar heeft een veel bredere betekenis dan het Nederlandse woord ‘oorzaak’ tegenwoordig.⁹⁵ De vier Aristotelische oorzaken moeten dan ook niet letterlijk als oorzaken beschouwd worden, maar meer als antwoorden op ‘waarom’ vragen.

Het eerste bezwaar betreft dat de Vormen geen oorzaak van beweging of verandering zijn. Het is enigszins vreemd dat Aristoteles dit als een moeizaam punt voor de Vormenleer ziet, omdat hij eerder in de *Metafysica Alfa* zegt dat de Vormen niet geïntroduceerd waren met de bedoeling als oorzaak van

⁸⁶ Het Griekse woord is *aitiai*, maar hier is niet één vertaling voor. Het kan zowel ‘oorzaak’ als ‘verklaring’ betekenen. Deze vertalingen zal ik beide gebruiken naargelang welke beter past.

⁸⁷ Zie hoofdstuk 1.1 voor de behandeling van dit punt van kritiek.

⁸⁸ Alexander van Aphrodisias, 2014, *In.Met.*95.7.

⁸⁹ Fine, 2008, 351.

⁹⁰ Fine, 2008, 351.

⁹¹ Fine, 2008, 352.

⁹² Fine, 2008, 352.

⁹³ Fine, 2008, 352.

⁹⁴ Vlastos, 1973, 79.

⁹⁵ Vlastos, 1973, 81.

beweging of verandering te functioneren, maar veeleer de oorzaak zijn van onbeweeglijkheid en rust.⁹⁶ Waarschijnlijk stipt Aristoteles het oorzakelijke hier toch aan, om aan te geven dat dit toch een zwakke plek is in de Vormenleer, omdat de Vormen geen oorzakelijke verklaring geven voor de verandering en beweging die de deelnemers aan de Vormen doormaken.⁹⁷ Met andere woorden: Aristoteles verwijt Plato hier dat de Vormen niet de efficiënte oorzaak zijn, terwijl Aristoteles eerder aangeeft dat Plato de Vormen ook nooit bedoeld heeft als efficiënte oorzaak. Maar in de *Phaedo*⁹⁸ kan er een reden zijn om aan te nemen dat Plato de Vormen bespreekt in combinatie met efficiënte oorzaken. Socrates geeft in deze dialoog aan dat ze de gehele vraag naar het ontstaan en vergaan moeten behandelen.⁹⁹ Vervolgens geeft Socrates aan veel belangstelling gehad te hebben voor de natuurwetenschappen en wenste de oorzaken te kennen en te weten waarom elke zaak ontstaat, waarom ze vergaat, waarom ze bestaat!¹⁰⁰ Hierna gaat Socrates in op de Vormen. Deze passage¹⁰¹ heeft tot veel discussie geleid.¹⁰² Vlastos is van mening dat Socrates in deze passage met de natuurfilosofie achterlaat, omdat die enkel materiële en mechanische oorzaken kon bieden. Socrates raakte ervan overtuigd dat teleologie de ‘ware’ en ‘echte’ oorzaken van natuurlijke fenomenen kon bieden, maar hij houdt de Vormen gescheiden van de oorzaken.¹⁰³ Zeller denkt dat Plato hier de opvatting verkondigt dat de Vormen bedoeld zijn als formele oorzaken, efficiënte oorzaken en doelloorzaken.¹⁰⁴ Naar mijn mening heeft Vlastos gelijk dat Socrates in deze passage de Vormen gescheiden houdt van de oorzaken en dat Plato de Vormen niet bedoeld heeft als efficiënte oorzaak, mede doordat Aristoteles dit onderkent in *Met.*1:9.988a35-b6. In de *Phaedo* blijkt Socrates ontevreden te zijn met de bestaande theorieën over het ‘waarom’. De bestaande verklaringen slaan de plank mis, omdat dingen net zo goed verklaard kunnen worden met de tegenovergestelde verklaring. Als er ergens twee van is, kan dit komen doordat één bij één is opgeteld. Het kan echter ook komen doordat één gedeeld is. In beide gevallen zijn er twee, maar de verklaringen zijn tegenovergesteld en beide verklaren de twee evengoed.¹⁰⁵ Het tweede bezwaar dat Socrates geeft tegen de bestaande verklaringen is dat ze niet teleologisch zijn: ze beantwoorden niet de ‘waarom’ vraag.¹⁰⁶ Deze vraag kan alleen beantwoord worden door aan te tonen dat het gebeurt om het beste. Hierbij gaat het niet alleen omwille van een breder systeem, maar het moet echt omwille van het goede zijn.¹⁰⁷ In de *Phaedo* wordt deze teleologie niet gevonden, dat gebeurt in de *Timaeus*. In de *Timaeus* wordt een verklaring gegeven voor de formatie van de wereld en uitleg over de afzonderlijke gebeurtenissen, waarbij aangetoond wordt dat deze het goede zijn.¹⁰⁸ In de *Phaedo* houdt Plato vast

⁹⁶ Aristoteles, *Met.*1.6:998b1-4.

⁹⁷ Dorothea Frede, “The Doctrine of Forms under Critique,” in *Aristotle’s Metaphysics Alpha: Symposium Aristotelicum*, ed. Steel and Primavesi, (Oxford: Oxford Scholarship Online, 2013) 278.

⁹⁸ Vermoedelijk de passage waarin Aristoteles in het hierboven geciteerde gedeelte naar wijst, *Met.*1.9:991b1-9.

⁹⁹ Plato, *Phaedo*, 95e9.

¹⁰⁰ Plato, *Phaedo*, 95a8-10.

¹⁰¹ Plato, *Phaedo*, 95e-105c.

¹⁰² Vlastos, 1973, 76.

¹⁰³ Vlastos, 1973, 82 en n.15.

¹⁰⁴ Vlastos, 1973, 77.

¹⁰⁵ Plato, *Phaedo*, 96e6-97b7.

¹⁰⁶ Plato, *Phaedo*, 97b8-99d2.

¹⁰⁷ Julia Annas, “Aristotle on Inefficient Causes”, *The Philosophical Quarterly*, Vol.32, No.129 (1982), 314.

¹⁰⁸ Annas, “Aristotle on Inefficient Causes”, 315.

aan verklaringen die niet zoals in de *Timaeus* omwille van het goede zijn, maar houdt Plato vast aan de Vormen, omdat de Vormen een acceptabele verklaring Vormen.¹⁰⁹ Plato zegt wel dat deze verklaring naïef is,¹¹⁰ maar dat neemt niet weg dat Vormen verklaringen zijn, en dat Vormen een betere verklaring zijn dan die van de natuurfilosofen, niet enkel omdat Plato de Vormen op de een of andere manier wil gebruiken, maar omdat ze recht doen aan de intuïtieve eis dat er één adequate verklaring moet zijn voor, bijvoorbeeld, twee en omdat de Vorm Twee een ‘betere’ twee is dan de twee in de waarneembare wereld.¹¹¹ Dat de Vorm ‘beter’ is, komt doordat de Vorm in essentie is wat het is, terwijl de deelnemer ook het tegengestelde kan zijn.¹¹² De Vorm Lang kan nooit kort zijn, maar Socrates kan wel tegelijk lang en kort zijn, in relatie tot verschillende dingen. Vormen zijn verklaringen, omdat ze verklaren waarom de dingen in de waarneembare wereld zijn zoals ze zijn. De Vormen zijn niet bedoeld om de Aristotelische oorzaken te zijn, hiervoor voert Plato in de *Timaeus* andere entiteiten in die wel geïnterpreteerd kunnen worden in de drie overgebleven Aristotelische oorzaken. De Aristotelische formele oorzaak is de essentie van het ding en de essenties zijn volgens Plato de Vormen.¹¹³ Weliswaar moet voor Aristoteles de essentie van een ding in het ding zelf zijn en niet in een transcendentale wereld, maar dit doet er niets aan af dat Plato de Vormen bedoeld heeft als essenties en deze dus als formele oorzaak gezien kunnen worden.

De doelloorzaak wordt in de *Timaeus* gegeven door de Demiurg. De Demiurg was perfect goed en wilde daarom zijn goedheid niet voor zichzelf houden, maar iets maken wat op hem leek. Dit kan gezien worden als de doelloorzaak, het doel van Demiurg met het creëren van het universum was het delen van zijn goedheid. De Demiurg nam de chaotische wanorde die er was over en maakte er een geordend systeem van. Orde is beter dan chaos en daarom gaf de Demiurg de wereld een intellect, en omdat een intellect enkel in een ziel kan bestaan, gaf hij de wereld een ziel met een intellect.¹¹⁴ Dit betekent dat de wereld levend is en een ziel bezit die zich door de wereld, wat het lichaam van de ziel is, spreidt.¹¹⁵ De wereldziel zorgt voor de beweging in de wereld, zijn lichaam, en kan daarom ook gezien worden als de efficiënte oorzaak.

De materiële oorzaak is in de *Timaeus* terug te vinden in het receptakel. Het receptakel kan gezien worden als de materie waaruit alle waarneembare dingen bestaan en als de ruimte waarin deze waarneembare dingen bestaan.¹¹⁶ Voordat de Demiurg orde in de chaos bracht, was het receptakel onderhevig aan chaotische en grillige beweging en daarom kan het receptakel ook als efficiënte oorzaak gezien worden.

¹⁰⁹ Annas, “Aristotle on Inefficient Causes”, 315.

¹¹⁰ Plato, *Phaedo*, 100d3-4.

¹¹¹ Annas, “Aristotle on Inefficient Causes”, 317.

¹¹² Annas, “Aristotle on Inefficient Causes”, 317.

¹¹³ Zie hierover ook hoofdstuk 1.2.

¹¹⁴ A.E. Taylor, *Plato, The Man and his Work* (London: Methuen & Co. LTD., 1952), 441.

¹¹⁵ Richard D. Mohr, *God and Forms in Plato* (United States of America: Parmenides Publishing, 2005), 181.

¹¹⁶ Zeyl, 2013, §6.

Aristoteles heeft geen ‘overstijgende’, doelgerichte oorzakelijke maker in zijn natuurfilosofie.¹¹⁷ Aristoteles’ doelloorzaken plaatst hij in de natuur zelf, in de organismen. In zijn filosofie is er geen Goddelijke Maker, maar is het de natuur zelf die doelmatig handelt. Aristoteles geeft in §3 t/m §7 een beknopt overzicht wat zijn voorgangers op het gebied van de oorzaken bereikt hebben, maar hiervan is hij niet onder de indruk: Allen lijken deze oorzaken enigszins aan te raken, al is het op een vage manier.¹¹⁸ Het ontbreekt zijn voorgangers aan een volledig begrip over de oorzaken en hun onderlinge verhoudingen.¹¹⁹ Wellicht wilde Aristoteles de ontdekking van het gehele oorzakelijke systeem voor zichzelf opeisen en kiest hij er daarom voor om niet te vermelden dat Plato wel degelijk de vier oorzaken had, alleen deze niet in de Vormen plaatste en er niet de namen aan gaf die Aristoteles eraan gegeven heeft.

Het tweede bezwaar is dat de Vormen niet de essenties van de deelnemers zijn en daardoor geen epistemologische (hulp bij het kennen van de dingen) en ontologische (ze zijn niet aanwezig in de dingen) waarde hebben. In de vorige paragraaf is gezegd dat Plato de Vormen wel degelijk als essenties (namelijk substanties) zag, maar hier betreft het verwijt dat deze essentie in de dingen zou moeten zitten, in plaats van ervan afgescheiden te zijn. In de *Parmenides*¹²⁰ en de *Philebus*¹²¹ erkent Plato zelf dat deze afscheiding moeilijkheden met zich meebrengt. Maar er is volgens Plato een uitzonderlijk begaafd persoon voor nodig om te ontdekken hoe het exact werkt¹²², wat betekent dat het wél op de een of andere manier werkt volgens Plato. Dit bezwaar komt erop neer dat Aristoteles hier het bezwaar geeft dat het niet kan dat de essentie van een ding losstaat van dat ding.

Dit bezwaar is niet echt een argument te noemen tegen de Vormenleer van Plato, maar geeft meer een confrontatie weer tussen twee filosofische posities. Voor Plato zijn Vormen wel degelijk ontologische principes, omdat ze permanente kenmerken van de realiteit zijn, die zich manifesteren in de waarneembare objecten. Voor Aristoteles zorgt de afscheiding van de Vormen er echter voor dat Vormen nooit essenties of oorzaken kunnen zijn.¹²³

Het derde bezwaar, enkel in het tweede citaat, zegt dat de Vormen niets bijdragen aan het ontstaan en vergaan van dingen. Dit punt van kritiek stelt, net als het eerste bezwaar in deze paragraaf, de functie van de Vormen ter discussie, maar dan in het bijzonder gericht op artefacten. Wellicht richt Aristoteles zich hier in het bijzonder op, omdat hij later¹²⁴ beweert dat Plato Vormen van artefacten creëerde, terwijl Plato geen Vormen van artefacten wenste.

¹¹⁷ Zeyl, 2013, §7.

¹¹⁸ Aristoteles, *Met.*1.7:988a22.

¹¹⁹ Andrea Falcon, *Aristotle on Causality* (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2015), §1.

¹²⁰ Plato, *Parmenides*, 131a-e.

¹²¹ Plato, *Philebus*, 16c-17a.

¹²² Plato, *Parmenides*, 135b.

¹²³ Dorothea Frede, “The Doctrine of Forms under Critique,” in *Aristotle’s Metaphysics Alpha: Symposium Aristotelicum*, ed. Steel and Primavesi, (Oxford: Oxford Scholarship Online, 2013) 287.

¹²⁴ *Met.*1.990b12, argument van de wetenschappen, dit wordt behandeld in hoofdstuk 2.1.

1.4 Vormen als modellen

*Met.*1.9:991a19-b1

Evenmin kan men beweren dat de andere dingen ‘uit’ de Vormen voortkomen in enige gangbare zin van het woord; en te zeggen dat het modellen zijn en dat de andere dingen eraan deelhebben is loze praat en dichterlijke beeldspraak. Want wat is het dan dat, opkijkend naar de Vormen, deze andere dingen vervaardigt? En om het even wat kan ontstaan of bestaan dat op iets anders lijkt, zonder dat het daarvan een afbeelding hoeft te zijn: zo kan er iemand geboren worden die op Socrates lijkt, of er nu een Socrates bestaat of niet, en als Socrates eeuwig was, zou dit klaarblijkelijk precies zo zijn. Ook zouden er dan verschillende van zulke modellen, en bijgevolg ook Vormen, van hetzelfde moeten bestaan, bijvoorbeeld van de mens ‘levend wezen’ en ‘tweevoetig’, en daarbij ook nog ‘mens-op-zichzelf’. Bovendien zullen de Vormen niet alleen modellen zijn voor de waarneembare dingen maar ook voor zichzelf – bijvoorbeeld het genus zal als genus model zijn van de soorten – zodat een en hetzelfde ding tegelijk model en afbeelding zal zijn.¹²⁵ (licht gewijzigd)

Nadat Aristoteles de oorzakelijke functie van de Vormen (of beter gezegd, het gebrek aan het oorzakelijke) en hun gescheiden zijn bekritiseerd heeft, richt hij zich nu op het paradigmatische karakter van de Vormen. Hij valt ten eerste de opvatting van Plato aan dat de Vormen modellen zijn en dat de dingen in de zintuiglijke wereld op die manier aan de Vormen deelnemen.¹²⁶ Deze opvatting is volgens Aristoteles *loze praat en dichterlijke beeldspraak*. Aristoteles vraagt vervolgens wat het dan is, datgene wat de zintuiglijke wereld produceert terwijl het naar de Vormen kijkt. Twee mensen ‘produceren’ een nieuw mens, maar dit doen ze zeker niet door naar de Vormen te kijken.¹²⁷ Ook kan een ding kan op een ander ding lijken zonder gemaakt te zijn naar dat andere ding. Theaetetus lijkt op Socrates, zonder dat dit bij het maken de bedoeling is geweest.¹²⁸ Tot slot stelt Aristoteles dat de relatie tussen de Vormen als ze modellen zijn problematisch is. Een mens is een dier, tweeënig en een mens. Aan deze drie Vormen neemt ‘mens’ (minstens) deel. Een mens zou dan drie modellen hebben. Maar als deze drie modellen alle drie samen zijn in het model (de Vorm) van de mens, maar toch los van elkaar zouden zijn, dan zou de Vorm Mens uit drie Vormen bestaan, in plaats van één, enkel de Mens. De Vorm Mens moet alle essentiële kenmerken hebben van een mens.¹²⁹ Aristoteles stelt de genus – species relatie ter discussie. Een mens, de species, valt onder de genus dier. De Vorm Mens zou dan zowel model als afbeelding zijn: model omdat het de Vorm Mens is waaraan mensen in de zintuiglijke wereld aan deelnemen, afbeelding omdat de Vorm mens een species is van de Vorm Dier.

¹²⁵ Aristoteles, *De eerste Filosofie, Metaphysica Alpha*, vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Carlos Steel (Groningen: Historische Uitgeverij, 2012).

¹²⁶ Alexander van Aphrodisias, 2014, *In.Met.*101.3.

¹²⁷ Alexander van Aphrodisias, 2014, *In Met.*101.26.

¹²⁸ Alexander van Aphrodisias, 2014, *In.Met.*102.7.

¹²⁹ Georgios Anagnostopoulos, ed., *A Companion to Aristotle* (West Sussex: Blackwell Publishing Ltd, 2009), 189.

De Vormen zouden dan modellen voor andere Vormen zijn.

De vraag van Aristoteles ‘wat’ het dan is dat opkijkend naar de Vormen, de andere dingen vervaardigt, kan op twee manieren beantwoord worden. Bij het eerste antwoord zou Aristoteles doelen op de *Cratylus*¹³⁰ en de *Staat*¹³¹. In deze dialogen zouden handwerkslieden weefspoelen of bedden maken door ‘het oog gericht te houden op het ideale beeld’, om ze zo na te maken. Letterlijk gezien zou dit inderdaad vreemd zijn, maar verderop in de *Staat*¹³² maakt Plato duidelijk dat Plato niet echt van handwerkslieden verwacht dat ze de transcendente Vormen aanschouwen bij het maken van een bed, het gebruik bepaalt hoe een goed bed moet zijn en daarom is het de gebruiker die de handswerklieden vertelt hoe het bed gemaakt moet worden.¹³³

Het tweede antwoord op de vraag ‘wat de andere dingen vervaardigt’ is de Demiurg, de maker. Deze maker is in verschillende dialogen van Plato te vinden. In de *Staat*¹³⁴ heeft Plato het over de ‘maker van onze zintuigen’ en de ‘maker van de hemel zelf’. In de *Sofist*¹³⁵ vinden we de volgende uitspraak: ‘moeten we dan niet zeggen dat dit alles, nadat het vooraf niet bestond, achteraf zijn ontstaan uitsluitend dankt aan een goddelijke werking?’. In de *Staatsman*¹³⁶ schrijft Plato: ‘Nu eens wordt ze geleid door een vreemde goddelijke oorzaak: ze krijgt opnieuw het leven en ontvangt van haar maker een herstelde onsterfelijkheid.’ Deze maker wordt later in de *Staatsman*¹³⁷ en in de *Timaeus*¹³⁸ ‘maker en vader’ genoemd. Volgens Plato is de wereld ontstaan doordat de maker gekeken heeft naar een onveranderlijk model: de Vormen: enkel dan zou het resultaat goed zijn.¹³⁹ In tegenstelling tot de hierboven beschreven handwerkslieden, aanschouwde de Demiurg de Vormen wel.¹⁴⁰ De maker zelf was goed en wenste dat alle dingen die hij maakte zijn ‘zijn’ zo dicht mogelijk zouden naderen. Het model dat de Demiurg gebruikt noemt Plato het ‘Levend Wezen’.¹⁴¹ Dit model bestaat uit de Vormen en is het Ideale Universum. De Vormen, als model, bestonden al, de Demiurg creëerde deze niet. De Demiurg kan de relatie tussen de Vormen, die door hun natuur bepaald wordt, niet veranderen. Noch kan de Demiurg compleet succesvol zijn in het maken van de wereld naar het model¹⁴²: hij is begrensd door een dwalende oorzaak, de noodzakelijkheid.¹⁴³ Simpelweg het Ideale Universum kopiëren kan de Demiurg niet, ook omdat het gecreëerde universum waarneembaar en tastbaar moet zijn. Daarom

¹³⁰ Plato, *Cratylus*, 389a-b.

¹³¹ Plato, *De Staat*, Boek X, 596a-597d.

¹³² Plato, *De Staat*, Boek X, 601c-602a.

¹³³ Dorothea Frede, “The Doctrine of Forms under Critique,” in *Aristotle’s Metaphysics Alpha: Symposium Aristotelicum*, ed. Steel and Primavesi, (Oxford: Oxford Scholarship Online, 2013) 290.

¹³⁴ Plato, *De Staat*, Boek VI, 507c6 en 530a6.

¹³⁵ Plato, *De Sofist*, 265c3-5.

¹³⁶ Plato, *De Staatsman*, 270a3-5.

¹³⁷ Plato, *De Staatsman*, 273b1.

¹³⁸ Plato, *Timaeus*, 41a7.

¹³⁹ Ross, 1966, 120.

¹⁴⁰ Plato, *Timaeus*, 28a6, *telkens wanneer een vakman het oog richt op wat altijd hetzelfde is*.

¹⁴¹ Bijvoorbeeld: *Timaeus*, 37c8.

¹⁴² Ross, 1966, 128.

¹⁴³ Plato, *Timaeus*, 48a.

maakte de Demiurg ook gebruik van het receptakel,¹⁴⁴ wat de Moeder van het Worden en de ruimte is. ‘Maar het verstand heeft de leiding over de noodzaak: het wist er haar toe te overhalen het merendeel van de dingen die worden tot het beste resultaat te brengen.’¹⁴⁵ Het merendeel heeft het beste resultaat bereikt, op sommige punten is het verstand verslagen door de noodzaak en hiermee verklaart Plato het kwaad en de wanorde die nog in de wereld zijn.¹⁴⁶

In de context van de vraag zouden beide antwoorden goed kunnen: de handwerkslieden die opkijken naar de Vormen en de Demiurg die de wereld vervaardigt naar het model van de transcendente Vormen. Maar het eerste antwoord zou erg kort door de bocht zijn, aangezien Plato later in de *Staat* verklaarde niet te verwachten dat handwerkslieden de Vormen aanschouwen bij het maken van een bed. Letterlijk genomen, zonder de latere uitleg van Plato, zou dit antwoord wel Plato in een vreemd daglicht zetten. Naar mijn mening doelt Aristoteles hier op de Demiurg, de maker die Aristoteles zelf niet erkent.

Dan het punt dat de Vormen als modellen zowel afbeelding als model zou kunnen zijn. De relatie van hiërarchie tussen Vormen als modellen onderling is iets waar Plato eigenlijk niets over zegt in de dialogen. Nergens zegt Plato dat een ‘lagere’ Vorm deelneemt aan een ‘hogere’ Vorm¹⁴⁷, bijvoorbeeld de Vorm Mens in de Vorm Dier.

In de *Sofist* gaat Plato wel in op de vraag welke Vormen het predicaat kunnen zijn van andere Vormen,¹⁴⁸ waarbij overwogen wordt of de Vormen Zijn, Beweging en Stilstand gecombineerd kunnen worden met een andere Vorm.¹⁴⁹ Drie mogelijkheden worden hierbij overwogen: (1) Geen enkele Vorm kan verbonden worden met een andere Vorm. (2) Elke Vorm kan verbonden worden met elke andere Vorm. (3) Sommige paren van Vormen kunnen verbonden worden en sommige paren van Vormen kunnen niet verbonden worden.¹⁴⁶ De eerste mogelijkheid wordt snel afgewezen, omdat het zelf-weerlegend is (de Vorm Beweging moet immers wel Zijn). De tweede mogelijkheid wordt ook afgewezen, omdat tegengestelde Vormen niet verbonden kunnen worden (zoals Beweging en Stilstand) en dus blijft de derde mogelijkheid over. Slechts vijf van de belangrijkste Vormen worden onderzocht: Zijn, Stilstand, Beweging¹⁵⁰, Hetzelfde en het Andere¹⁵¹. Deze vijf Vormen zijn allemaal apart van elkaar en drie ervan, Zijn, Hetzelfde en het Andere, zijn alles-doordringend: deze drie Vormen zijn altijd het predicaat van elke andere Vorm, inclusief elkaar en zichzelf.¹⁵²

¹⁴⁴ Zeyl, 2013, §5.

¹⁴⁵ Plato, *Timaeus*, 48a2-3.

¹⁴⁶ Ross, 1966, 128.

¹⁴⁷ Dorothea Frede, “The Doctrine of Forms under Critique,” in *Aristotle’s Metaphysics Alpha: Symposium Aristotelicum*, ed. Steel and Primavesi. (Oxford: Oxford Scholarship Online, 2013) 292.

¹⁴⁸ Deze discussie begint op 251d.

¹⁴⁹ Anna M. Wiles, “Forms and Predication Reconsidered”, *Studia Gilsonia* 3 (2014), 252.

¹⁵⁰ Plato, *Sofist*, 254d3.

¹⁵¹ Plato, *Sofist*, 254e2.

¹⁵² Anna M. Wiles, “Forms and Predication Reconsidered”, 252.

Aristoteles heeft gelijk door te zeggen dat sommige Vormen zowel model als afbeelding zijn, maar is dit een bedreiging te noemen voor Plato's opvattingen over Vormen? Persoonlijk zie ik het kwaad er niet van in dat een Vorm zowel een afbeelding als een model is, dus dat er een genus-species relatie tussen de Vormen bestaat en de enorme Vorm deelneemt aan de andere Vorm. De mens Socrates neemt toch al aan meerdere Vormen deel: Tweebenig, Bruinharig, Schoonheid, Mens, Dier, Levend Wezen. Naar mijn mening veroorzaakt het geen probleem als deze Vormen onderling ook een genus-species relatie hebben, zolang hierdoor het waarneembare ding niet indirect deelneemt aan de bovenliggende Vorm,¹⁵³ maar enkel direct deelneemt en dus de eigenschap van de Vorm waaraan het deelneemt heeft. Het is zelfs noodzakelijk dat sommige Vormen verbonden met elkaar zijn, elke Vorm moet immers verbonden zijn aan de Vorm Zijn, anders bestaat de Vorm niet eens.

¹⁵³ Zoals besproken in hoofdstuk 1.2.

Hoofdstuk 2. Kritiek op de argumenten voor het bestaan van de Vormen.

Nu de kritiek van Aristoteles op Plato's Vormen zelf behandeld is, zal de kritiek op de argumenten die Plato geeft voor het bestaan van de Vormen behandeld worden.

Deze punten van kritiek geeft Aristoteles, zeker in vergelijking met de voorgaande punten, snel weer en hij wijdt er in de *Metafysica Alfa* niet verder over uit. Over deze punten van kritiek wijdt Aristoteles wel uit in de *Peri Ideōn*¹⁵⁴, een werk dat in fragmenten overgeleverd is dankzij de commentator Alexander van Aphrodisias. Op dit werk zal ik een beroep doen bij het verduidelijken van de kritiek van Aristoteles.

2.1 Het argument van de wetenschappen

Met. 1.9:990b12

Overigens is er onder alle argumenten waarmee wij¹⁵⁵ aantonen dat er Vormen zijn, niet één waaruit het bestaan ervan blijkt. Sommige van deze argumentaties leveren geen logische noodzakelijke conclusie op, andere leiden ook tot Vormen van dingen waar wij geen Vormen van aannemen: volgens de argumenten ontleend aan de kennis zouden er van alles waarvan er kennis is ook Vormen moeten bestaan,¹⁵⁶ (licht gewijzigd)

Aristoteles geeft hier eerst het bezwaar dat sommige argumenten geen logisch noodzakelijke conclusie opleveren. Aristoteles geeft niet aan welke argumenten hij in gedachten heeft of waarom deze argumenten falen.¹⁵⁷ Wellicht is dit punt gericht tegen het transcendente van de Vormen, omdat Aristoteles daarop in de passage ervoor¹⁵⁸ nadrukkelijk kritiek heeft uitgeoefend.

Aristoteles geeft vervolgens kritiek op (drie, volgens de *Peri Ideōn*¹⁵⁹) argumenten van de wetenschappen. Deze drie argumenten verschillen enkel in de nadruk die op een bepaalde eigenschap van de objecten van kennis gelegd worden. Het eerste argument gaat uit van de premisse dat elke wetenschap functioneert door te refereren naar hetzelfde. Hetzelfde betekent dat één bepaald iets betrokken is bij het verklaren van verschillende objecten.¹⁶⁰ De functie van elke wetenschap is om

¹⁵⁴ Over de punten van kritiek die in het voorgaande hoofdstuk besproken zijn, zegt Aristoteles niets in de *Peri Ideōn*.

¹⁵⁵ In dit citaat en het citaat in hoofdstuk 2.4 spreekt Aristoteles over 'we' in plaats van 'ze'. Dit kan betekenen dat Aristoteles de kritiek opgeschreven heeft toen hij zelf nog aan de Academie studeerde. In de parallelle passage in *Metafysica XIII (Mu)* spreekt Aristoteles bij deze argumenten van 'zij' in plaats van 'wij'.

¹⁵⁶ Aristoteles, *De eerste Filosofie, Metafysica Alpha*, vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Carlos Steel (Groningen: Historische Uitgeverij, 2012).

¹⁵⁷ Dorothea Frede, "The Doctrine of Forms under Critique," in *Aristotle's Metaphysics Alpha: Symposium Aristotelicum*, ed. Steel and Primavesi, (Oxford: Oxford Scholarship Online, 2013) 271.

¹⁵⁸ Aristoteles' scheermes, zie H.1.1.

¹⁵⁹ Aristoteles, *Peri Ideōn* 79.5-15, in Gail Fine, *On Ideas* (Oxford: Oxford University Press, 2004). Dit is de enige (Engelse) vertaling die ik in deze scriptie zal gebruiken.

¹⁶⁰ Fine, 2004, 68.

alles binnen zijn domein uit te leggen in termen van basis-objecten. Om te zeggen dat iets gekend is, moet het uitgelegd kunnen worden in termen van een passende basis. Om F te kennen, moet de mens dat ene weten wat maakt dat F, F is.¹⁶¹ Het derde argument gaat uit van de premisse dat kennis niet naar een particulier voorbeeld van een object refereert, maar naar het object zonder kwalificatie. Het tweede argument omvat eigenlijk de andere twee argumenten. Dit argument stelt dat er objecten van kennis bestaan (argument 1) en dat deze entiteiten geen particuliere dingen zijn (argument 3), dit wordt ondersteund doordat particulieren onbeperkt en onbepaald zijn en kennis wel bepaald is.¹⁶² Al deze elementen zijn terug te vinden in dialogen van Plato.^{163 164}

Tegen deze drie argumenten geeft Aristoteles in de *Peri Ideōn* dezelfde twee bezwaren. Het eerste bezwaar¹⁶⁵ is dat de argumenten ongeldig zijn voor het bestaan van de Vormen (maar geldig voor het bestaan van Aristoteles' eigen secundaire substanties). De argumenten bewijzen niet dat er Vormen bestaan, maar enkel dat er 'iets' bestaat behalve waarneembare dingen.¹⁶⁶ Dit 'iets' hoeven geen afgescheiden Vormen te zijn, maar kunnen ook 'in' de dingen zelf zijn. Volgens Aristoteles heeft Plato gelijk dat hij inziet dat kennis het bestaan van universalia vereist, maar begrijpt Plato de natuur van deze universalia verkeerd.¹⁶⁷ In paragraaf 1.3 besprak ik twee tegenwerpingen die een vergelijkbare strekking hadden. Ook dit bezwaar van Aristoteles is geen echt bezwaar tegen de Vormenleer te noemen, maar laat enkel een verschil in filosofische posities zien. Plato ziet de universalia als transcendentale Vormen, terwijl Aristoteles universalia als immanent in de waarneembare dingen ziet. Wellicht heeft Aristoteles een punt door te zeggen dat de argumenten van de wetenschappen enkel bewijzen dat er universalia zijn en niet dat deze afgescheiden Vormen moeten zijn, maar de argumenten van de wetenschappen bewijzen net zo min dat Aristoteles' secundaire substanties de betreffende universalia moeten zijn.

Het tweede bezwaar¹⁶⁸ van Aristoteles is dat de argumenten bewijzen dat er Vormen van artefacten zijn, terwijl Plato Vormen van artefacten niet wenste.¹⁶⁹ Als geneeskunde geen wetenschap van deze gezondheid is, maar simpelweg van gezondheid, dan bestaat er zoiets als Gezondheid op zichzelf.¹⁷⁰ Dit moet ook het geval zijn bij de vakken. Een vak, bijvoorbeeld timmerman, heeft niet met 'dit' huis

¹⁶¹ Fine, 2004, 67.

¹⁶² Cherniss, 1946, 235.

¹⁶³ Cherniss, 1946, 235 en n.141.

¹⁶⁴ Bijvoorbeeld: in de *Phaedo* 65d, *Phaedo* 74A en *De Staat*, Boek V, 476e begint Plato zijn onderzoek door te stellen dat het object van kennis bestaat. Dat het object van de wetenschappen ten alle tijden hetzelfde is, stelt Plato in *De Staat*, Boek I, 339a. Verderop in *De Staat*, Boek V, 478e7 stelt Plato dat zintuiglijke veelheden niet het object van kennis kunnen zijn, omdat ze nooit onveranderlijk en bepaald zijn. In de *Philebus* 56a-c ontkent Plato dat de objecten van ware kennis zintuiglijke fenomenen kunnen zijn.

¹⁶⁵ Aristoteles, *Peri Ideōn*, 79.16-19.

¹⁶⁶ Alexander van Aphrodisias, *In.Met.*79.16.

¹⁶⁷ Fine, 2004, 76.

¹⁶⁸ Aristoteles, *Peri Ideōn*, 79.19-80.7.

¹⁶⁹ Fine, 2004, 66.

¹⁷⁰ Alexander van Aphrodisias, *In.Met.*79.20-80.2.

te maken, maar met ‘Huizen’, dus moet er zoiets zijn als Huis-op-zichzelf. Dit geldt ook voor alle andere vakken, het schildersvak houdt zich niet enkel bezig met dit schilderij, maar met ‘Schilderijen’. Dit gedeelte van het bezwaar lijkt simpelweg overeen te komen met wat we over Plato’s Vormen weten uit de dialogen. In de *Cratylus* spreekt Plato over de Vorm van een weefspoel.¹⁷¹ In *De Staat* spreekt Plato over de Vorm van een bed en de Vorm van een tafel.¹⁷² Behalve deze voorbeelden, strookt het ook met wat bekend is over de gehele Vormenleer dat er Vormen van artefacten zijn.¹⁷³ *Elke groep dingen die we met dezelfde naam benoemen plegen we immers, dat weet je toch, onder één enkele vorm onder te brengen.*¹⁷⁴ (licht gewijzigd)

Het is dan ook vrijwel zeker dat Plato Vormen van artefacten aannam. Waarom beweert Aristoteles in dit bezwaar dan dat Plato deze Vormen niet wenste?¹⁷⁵

Een mogelijke verklaring is dat dit bezwaar niet gericht is tegen Plato, maar tegen andere Platonisten die geen Vormen van artefacten aannemen. De meest voor de hand liggende persoon hiervoor is Xenocrates¹⁷⁶, die de tweede opvolger van Plato in de Academie werd rond 339 voor Chr. (Speusippus was de eerste).¹⁷⁷ Er bestaat echter grote onduidelijkheid over of hij geen Vormen van artefacten aannam.¹⁷⁸ Alcinous, een Romeins Platonist uit de tweede eeuw na Chr., heeft in zijn werk *Didaskalikos*, wel gezegd dat de meeste van de Platonisten ontkenden dat er Vormen van artefacten bestaan, maar hij noemt hierbij geen namen of data waaruit afgeleid kan worden of deze Platonisten leefden ten tijde van Aristoteles.¹⁷⁹

Een andere mogelijkheid is dat dit bezwaar van Aristoteles gericht is op Plato’s latere dialogen, omdat in deze latere dialogen niet meer gesproken wordt over Vormen van artefacten. Er wordt echter ook niets gezegd wat bewijst dat Plato géén Vormen van artefacten meer aannam, dus ook deze verklaring is wankel.¹⁸⁰

De laatste mogelijkheid die ik hier zal behandelen, is dat Aristoteles in zijn eigen filosofisch systeem een verschil zag tussen de objecten van imiterende en producerende vakken.¹⁸¹ De imiterende vakken kopiëren bestaande objecten, gemaakt door de producerende vakken. De producerende vakken keken naar de Vormen om, bijvoorbeeld, een bed te maken en de imiterende vakken keken niet naar de

¹⁷¹ Plato, *Cratylus*, 389a5.

¹⁷² Plato, *De Staat*, Boek X, 596b2.

¹⁷³ Cherniss, 1946, 244.

¹⁷⁴ Plato, *De Staat*, Boek X, 596a6.

¹⁷⁵ In *On Ideas, Aristotle’s Criticism of Plato’s Theory of Forms* behandelt Gail Fine in hoofdstuk 6 zes verschillende mogelijke verklaringen als antwoord op deze vraag. Hier zal ik er drie behandelen.

¹⁷⁶ Fine, 2004, 83.

¹⁷⁷ Dillon, 2008, 15.

¹⁷⁸ Dillon, 2008, 120.

¹⁷⁹ Fine, 2004, 83.

¹⁸⁰ Fine, 2004, 82.

¹⁸¹ Cherniss, 1946, 247.

Vormen, maar slechts naar de objecten. De objecten van de imiterende vakken zouden geen essentie hebben en van de objecten van deze imiterende vakken zou Plato geen Vormen aannemen.¹⁸²

Deze verklaring heeft het nadeel dat Aristoteles zelf niets over dit onderscheid zegt en op mij komt deze verklaring toch enigszins kunstmatig over. Ik moet dan ook concluderen dat dit bezwaar van Aristoteles niet strookt met wat we in de dialogen van Plato lezen.

¹⁸² Cherniss, 1946, 248.

2.2 Eén boven de vele dingen

*Met.*1.9:990b13

*Volgens het argument van het ‘ene boven de vele dingen’ zouden er Vormen van ontkenningen moeten bestaan.*¹⁸³(licht gewijzigd)

De tweede soort Vormen die Aristoteles noemt als ongewenste soort zijn Vormen van ontkenningen. Hiermee doelt Aristoteles op Vormen zoals ‘Niet-Rechtvaardig’ of ‘Niet-Mooiheid’. Alles wat niet tot de Vorm Mooiheid behoort, behoort tot de Vorm Niet-Mooiheid. Het één boven vele argument¹⁸⁴ van Plato bewijst Vormen, omdat verschillende particulieren een gemeenschappelijk predicaat hebben. Dit predicaat is een enkele identiteit die niet identiek is met de particulieren.¹⁸⁵ Vijftig rode rozen hebben als gemeenschappelijk predicaat ‘rood’. Dit rood is de Vorm Rood. Eén Vorm Rood boven vele rode rozen. Volgens Aristoteles leidt deze argumentatie ook tot Vormen van ontkenningen. Volgens Aristoteles zouden Vormen van ontkenningen absurd zijn, omdat ze dingen samen in een groep plaatsen die verschillen in elk opzicht,¹⁸⁶ terwijl Vormen juist werkelijke eigenschappen moeten verklaren die de waarneembare dingen gemeenschappelijk hebben.¹⁸⁷ Een groep dingen die alleen geen mens zijn delen geen eigenschap. Dat deze groep dingen één bepaalde eigenschap niet gemeenschappelijk hebben, t.w. mens zijn, is geen kenmerk wat deze groep dingen tot een eenheid maakt en daarom zou Plato geen Vormen van ontkenningen wensen.¹⁸⁸

In het metafysische gedeelte van de *Sofist* behandelt Plato ‘niet-zijn’ als verschillend van ‘zijn’ en betreft hierbij allerlei soorten ontkenningen,¹⁸⁹ zoals niet-mooiheid. Een ontkenning duidt slechts aan dat het woord dat door de ontkenning gevolgd wordt niet toepasbaar is op het subject.¹⁹⁰ Niet-mooi wordt iets genoemd met verwijzing naar het Mooie, waaraan het niet deelneemt.¹⁹¹ Alexander van Aphrodisias noemt zelfs een argument waarbij Plato gebruik maakt van ontkenningen in relatie tot de Vormen. Als A, B en C niet wit zijn, hebben ze de term ‘wit’ gemeenschappelijk. A, B en C refereren dan alle drie naar de Vorm Witheid, waaraan ze alle drie niet deelnemen.¹⁹² Het ontkenkende gedeelte, het ‘niet’ laat dan slechts een verschil tussen de entiteiten zien. Dit argument en de stukken uit de *Sofist* moeten aantonen dat Plato, natuurlijk, wel ontkenningen accepteerde, maar dat ontkenningen

¹⁸³ Aristoteles, *De eerste Filosofie, Metaphysica Alpha*, vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Carlos Steel (Groningen: Historische Uitgeverij, 2012).

¹⁸⁴ Het één boven velen argument is bijvoorbeeld te vinden in de *Parmenides* 132a1-4.

¹⁸⁵ Cherniss, 1946, 260.

¹⁸⁶ Aristoteles, *Peri Ideōn*, 81.5.

¹⁸⁷ Fine, 2004, 109.

¹⁸⁸ Fine, 2004, 109.

¹⁸⁹ Plato, *Sofist*, 257a-258e. Dorothea Frede, “The Doctrine of Forms under Critique,” in *Aristotle’s Metaphysics Alpha: Symposium Aristotelicum*, ed. Steel and Primavesi, (Oxford: Oxford Scholarship Online, 2013) 275.

¹⁹⁰ Cherniss, 1946, 261.

¹⁹¹ Plato, *Sofist*, 257d.

¹⁹² Cherniss, 1946, 261.

niet tot de Vorm Niet-Witheid leiden, maar slechts aangeven dat de particulier hier niet toe behoort. Plato identificeert de ontkenning niet met een negatieve Vorm, maar met een positieve Vorm.¹⁹³

Een andere benadering is dat Plato het één boven velen argument anders bedoeld heeft dan de manier waarop Aristoteles het nu interpreteert. Plato zou geen Vormen accepteren van alle gemeenschappelijke predicaten, zoals Niet-Mens, maar slechts van gemeenschappelijke eigenschappen. Niet-mens is geen eigenschap te noemen en daarom zouden er geen Vormen van ontkenningen zijn.¹⁹⁴ Bewijs voor deze benadering is bijvoorbeeld te vinden in *de Staatsman*. Daarin beschouwd Plato de situatie dat een persoon de mensen in twee soorten opdeelt: Grieken en barbaren (niet-Grieken).¹⁹⁵ Omdat aan deze groep niet-Grieken een naam is gegeven, zou er een Vorm van moeten bestaan. Volgens Plato toont het hebben van een naam (barbaren) echter niet aan dat er een Vorm voor bestaat. Om te weten welke Vormen er zijn, moeten niet de woorden in een taal gekend zijn, maar welke werkelijke verdelingen in de natuur er zijn. Niet-Grieken is een ontkenning, barbaren is dezelfde ontkenning maar dan aangeduid met een ander woord. Er is geen Vorm voor barbaren. In *De Staatsman* lijkt Plato dan ook simpelweg te ontkennen dat er Vormen voor elk predicat zijn.¹⁹⁶

Er zijn dan ook twee redenen waarom dit bezwaar van Aristoteles niet strookt met wat we uit Plato's dialogen halen. Om ook Vormen van ontkenningen te krijgen, interpreteert Aristoteles het één boven velen argument anders dan dat Plato bedoeld heeft, waardoor er Vormen van predicaten zijn, in plaats van Vormen van eigenschappen. Plato onderkent het feit dat er ontkenningen bestaan, maar als een groep dingen geen mens zijn, hebben ze slechts gemeenschappelijk dat ze niet tot de Vorm Mens behoren. Dus hoewel Aristoteles gelijk heeft dat Plato geen Vormen van ontkenningen accepteerde, is er in de dialogen van Plato geen aanwijzing te vinden dat Plato's argumentatie hier wel toe zou leiden.

¹⁹³ Cherniss, 1946, 262.

¹⁹⁴ Fine, 2004, 110.

¹⁹⁵ Plato, *De Staatsman*, 262d.

¹⁹⁶ Fine, 2004, 111.

2.3 Vormen van dingen die vergaan zijn

*Met.*1.9:990b14

*en volgens het argument dat men iets in gedachten kan hebben wanneer het er niet meer is, zouden er Vormen moeten zijn van vergankelijke voorwerpen, omdat hiervan ook een voorstelling bestaat.*¹⁹⁷(licht gewijzigd)

De laatste soort ongewenste Vormen die Aristoteles aan Plato toedeelt, zijn Vormen van vergankelijke dingen. Plato's gedachtenargument stelt het volgende: wanneer gedacht wordt aan 'mens', wordt gedacht aan iets dat is. Dezelfde gedachte over 'mens' wordt gedacht als individuele mensen vergaan zijn. Daarom wordt bij 'mens' gedacht aan iets anders dan aan een individuele mens. Daarom, wanneer gedacht wordt aan 'mens', wordt gedacht aan de Vorm Mens en daarom moet er een Vorm Mens bestaan.¹⁹⁸

Volgens Aristoteles schept dit argument ook Vormen van dingen die vergaan zijn en, meer in het algemeen, Vormen van individuen zoals Socrates. Er kan namelijk gedacht worden aan Socrates, ook wanneer Socrates al lang vergaan is. Ook kan gedacht worden aan dingen die niet eens bestaan, zoals een centaur of een draak¹⁹⁹, volgens het gedachtenargument zouden er hier ook Vormen van moeten zijn.

Dit bezwaar van Aristoteles interpreteert, net als bij het één boven velen argument, het gedachtenargument verkeerd. Dit gedachtenargument van Plato gaat uit van universalia, zoals mens, niet van particulieren zoals Socrates. Plato heeft niet de intentie gehad om met het gedachtenargument te bewijzen dat er van alle dingen waaraan gedacht kan worden Vormen bestaan.²⁰⁰

Een andere interpretatie²⁰¹ is dat Plato niet gecommiteerd is aan het gedachtenargument. Als Plato in de dialogen²⁰² lijkt te suggereren dat de mogelijkheid van gedachten vereist dat Vormen bestaan, doet hij hiermee niet op een referentie theorie, waarbij de gedachten enkel betekenis zouden hebben als de dingen in de gedachten daadwerkelijk zouden bestaan (als Vormen). Plato lijkt slechts te beweren dat de mogelijkheid van gedachten vereist dat de wereld op een bepaalde manier is, dat de wereld redelijk stabiel is en een zekere regelmaat vertoont. Om de wereld zo te laten zijn, is het bestaan van de Vormen een vereiste.²⁰³ Deze redenering leidt er niet toe dat er Vormen van elk ding waaraan gedacht

¹⁹⁷ Aristoteles, *De eerste Filosofie, Metaphysica Alpha*, vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Carlos Steel (Groningen: Historische Uitgeverij, 2012).

¹⁹⁸ Fine, 2004, 120.

¹⁹⁹ Alexander van Aphrodisias, *In.Met.*82.1-82.7.

²⁰⁰ Cherniss, 1946, 273.

²⁰¹ Gegeven door Gail Fine, *On Ideas*, hoofdstuk 9.

²⁰² Bijvoorbeeld in de *Parmenides* 132b7-c8.

²⁰³ Fine, 2004, 140.

kan worden zijn, maar stelt dat de Vormen ervoor zorgen dat er gedachten kunnen zijn, omdat de Vormen zorgen voor stabiliteit en regelmaat met betrekking tot de dingen waarover de gedachten gaan.

Het is in elk geval duidelijk dat Plato geen Vormen wenste van individuen zoals Socrates of Vormen van dingen die niet eens bestaan, zoals een draak. Aristoteles geeft met dit bezwaar Plato's bedoeling verkeerd weer.

2.4 De meer exacte argumenten

*Met.*1.9:990b15-17

*Onder de meer exacte argumenten zijn er die Vormen opvoeren van relatieve termen – waarvan volgens ons niet één soort op zichzelf bestaat – en er zijn er die de ‘derde mens’ invoeren.*²⁰⁴(licht gewijzigd)

Dit punt van kritiek richt zich op de ‘meer exacte argumenten’, waarvan hij er twee noemt: het argument dat Vormen van relatieve termen invoert en het argument dat de ‘derde mens’ invoert. Beide argumenten zullen in deze paragraaf afzonderlijk behandeld worden.

2.4.1 Vormen van relatieve termen

Het argument van relatieve termen stelt drie (uitputtende) manieren waarop iets gemeenschappelijks beweerd kan worden van een groep dingen in niet-homonieme zin, om dezelfde natuur uit te drukken:²⁰⁵

- de individuen zijn wat wordt geïndiceerd door het predicaat, zoals Socrates en Plato beiden ‘mens’ zijn.
- de individuen zijn voorstellingen van echte objecten, zoals verwezen wordt naar de mens op de foto.
- als een van hen een paradigma is en de andere voorstellingen zijn, zoals Socrates en een foto van hemzelf beide ‘mens’ genoemd worden.²⁰⁶

Dit, eerste, gedeelte van het argument stelt dat het predicaat ‘mens’ niet-homoniem toegepast wordt en dat individuele mensen volledig ‘mens’ zijn. Het volgende gedeelte van het argument stelt dat ‘gelijkheid’ ook een niet-homoniem toegepast predicaat is, maar dat, in tegenstelling tot ‘mens’, waarneembare gelijkheid geen volledige gelijkheid is.²⁰⁷ Er moet dan ook iets zijn dat volledige ‘gelijkheid’ is en een paradigma is voor de waarneembare gelijkheid, krachtens welke de waarneembare gelijkheid ‘gelijkheid’ is. Dit is de Vorm Gelijkheid.²⁰⁸ Op deze wijze zijn er Vormen voor elke niet-homonieme eigenschap die geen waarneembare instantie heeft (Grootheid, Gelijkheid, Smalheid).

In dit geval claimt Aristoteles dat Plato Vormen van relatieve termen invoerde, maar dat deze Vormen onverenigbaar zijn met de gedachte dat de Vormen substanties zijn. Het probleem is dat relatieve termen niet ‘op zichzelf’ zijn, zoals andere Vormen.²⁰⁹ De Vorm Mens is wat het is, zonder in relatie

²⁰⁴ Aristoteles, *De eerste Filosofie, Metaphysica Alpha*, vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Carlos Steel (Groningen: Historische Uitgeverij, 2012).

²⁰⁵ Fine, 2004, 143.

²⁰⁶ Robert Barford, “A Proof from the Peri Ideon Revisited”, *Phronesis*, Vol.21, No.3 (1976)

²⁰⁷ Fine, 2004, 143.

²⁰⁸ Fine, 2004, 143-144.

²⁰⁹ Fine, 2004, 184-185.

te staan tot andere dingen. Om mens te zijn, hoeft er geen vergelijking te worden gemaakt met bijvoorbeeld dier. De Vorm Mens staat op zichzelf. Bij de relatieve termen, bijvoorbeeld gelijkheid, is dit niet het geval, relatieve termen staan altijd in relatie tot. Vormen moeten voor Plato onafhankelijk bestaan, maar Vormen van Relatieve termen zijn dit niet. De Vorm Gelijkheid is een substantie, omdat het een Vorm is, en een relatief, Gelijkheid. Volgens Aristoteles kunnen relatieve termen nooit substanties zijn. Om Gelijkheid uit te leggen, moet verwezen worden naar een andere relatieve term, naar iets wat volgens Aristoteles geen substantie kan zijn.²¹⁰

Dit bezwaar van Aristoteles geeft, wederom, een verschil in opvattingen weer, in plaats van dat het een geldig bezwaar is. Plato gelooft dat sommige relatieve termen, zoals gelijkheid, de vereiste basis bevatten om substanties te zijn, Aristoteles gelooft dit niet.

2.4.2 Derde man

In de literatuur wordt over het algemeen aangenomen dat het probleem dat Aristoteles hier benoemt door Plato zelf in de *Parmenides*²¹¹ gegeven is. De reden waarom Aristoteles nergens erkent dat Plato dit probleem zelf in zijn dialoog opgeschreven heeft, is niet bekend.²¹² Ook is niet met zekerheid te zeggen wie van de twee filosofen dit probleem bedacht heeft. In de wandelgangen van de Academie kunnen Aristoteles en Plato er immers over gepraat hebben en kan Aristoteles dit probleem geopperd hebben, waarna Plato het probleem in een van zijn dialogen verwerkt heeft. Of Aristoteles wil in dit gedeelte van zijn *Metafysica* het probleem opeisen als zijn ontdekking, terwijl hij wist dat het in Plato's dialoog beschreven werd. De ware reden zal vermoedelijk altijd onbekend blijven.

Ik zal de problematiek van de derde man uitleggen aan de hand van de *Parmenides*:

- (*Parmenides*) *Ik denk dat je opvatting van elke afzonderlijke Vorm als een eenheid uit het volgende voortkomt. Wanneer een hoeveelheid dingen je groot lijkt en wanneer je dan al die dingen overschouwt, krijg je wellicht de indruk van één identiek geheel. En daardoor beschouw je die grootheid als één.*

- (*Socrates*) *Dat is waar.*

- (*Parmenides*) *Dan hebben we het Grote op zichzelf en de andere grote dingen. Als je nu op dezelfde manier met je ziel dat alles overschouwt, komt er dan geen nieuwe vorm van het Grote aan het licht, die ook één is? En is het dan niet daardoor dat al die dingen onvermijdelijk groot schijnen?*

- (*Socrates*) *Blijkbaar.*

- (*Parmenides*) *Dan zal een andere Vorm van grootheid opduiken, ontstaan naast het Grote op zichzelf en de dingen die eraan deelhebben. En boven deze samen weer een andere, waaraan zij alle hun*

²¹⁰ Fine, 2004, 187.

²¹¹ Plato, *Parmenides*, 132a1-b2.

²¹² Dit kan onschuldige redenen hebben, wellicht werd het in Aristoteles' tijd bekend veronderstelt.

*grootheid danken. Elk van je Vormen zal dan ook niet langer één zijn, maar oneindig in aantal.*²¹³(licht gewijzigd)

In dit citaat staan twee problemen voor Plato's opvattingen over de Vormen. Het eerste probleem is de opvatting van uniekheid. Deze opvatting houdt in dat er één Vorm van F is, als er al één is. Het derde man argument zorgt er echter voor, dat er oneindig veel Vormen van F zijn. Een unieke Vorm is geïntroduceerd om een gemeenschappelijk kenmerk in verschillende objecten te verklaren. Er is echter een nieuwe Vorm nodig om het gemeenschappelijke kenmerk te verklaren dat de verschillende objecten en de eerste Vorm delen. Dit proces zou oneindig doorgaan.²¹⁴ Het unieke van de Vorm is zo geruïneerd en er zouden oneindig veel Vormen F zijn.

Het tweede probleem vormt de mogelijkheid van kennis. Kennis vereist volgens Plato een uitleg. De mens kan F alleen kennen als hij de Vorm F kent, wat inhoudt dat hij de natuur van F uit kan leggen. Elke Vorm F moet F zijn, dus om de natuur van de Vorm F uit te leggen, moet uitgelegd worden waarom de Vorm F is. De Vorm F is bijvoorbeeld F krachtens een volgende Vorm F en zo belandt de uitleg in een oneindige regres. Om F te kennen moet F zelf-uitleggend zijn, F moet F zijn krachtens zichzelf, maar volgens het derde man argument is dit niet mogelijk. Zo daagt het derde man argument de mogelijkheid van kennis uit.

In de *Timaeus* gebruikt Plato het derde man argument echter om te bewijzen dat de Vorm Hemel uniek is: *Hadden we dan gelijk toen we van één enkele hemel gewaagden? Of zou het juister zijn te spreken van vele, zelfs van oneindig vele hemelen? Nee, van één, indien hij ten minste volgens het model vervaardigd zal zijn. Wat immers alle verstandelijk kenbare wezens omvat, kan nooit 'tweede' zijn, náást een ander: want dan zou er weer een ander levend wezen moeten zijn dat hen beide omvat en waarvan zij beide een deel zouden zijn. Dan zou men juister moeten zeggen dat de wereld gemaakt is naar de gelijkenis, niet van die twee, maar van dit derde, dat hen omvat.*²¹⁵ Een zelfde argumentatie kan gevonden worden in *De Staat* (597c). In de *Timaeus* zegt Plato dat twee Vormen van Hemel een derde Vorm eisen, welke de eerste twee Vormen in zich heeft, waardoor deze eerste twee Vormen in het geheel geen Vormen waren.²¹⁶ Volgens Plato impliceren waarneembare objecten en de Vorm waarin zij deelnemen niet een volgende Vorm, waarin de waarneembare objecten én de eerste Vorm in deelnemen.²¹⁷ Plato gelooft dat, omdat de Vorm is wat het waarneembare object als eigenschap heeft, de derde man ongeldig is tegen de Vormenleer, omdat de Vorm en het waarneembare object geen homogene relatie hebben. Vormen en particulieren moeten niet op hetzelfde niveau behandeld worden.²¹⁸

²¹³ Plato, *Parmenides*, 132a1-b2. Vertaling door Xaveer de Win uit 1999.

²¹⁴ Cherniss, 1946, 294.

²¹⁵ Plato, *Timaeus*, 31a. Vertaling door Xaveer de Win uit 1999.

²¹⁶ Cherniss, 1946, 296.

²¹⁷ Cherniss, 1946, 297.

²¹⁸ Cherniss, 1946, 298.

2.5 Ongewenste gevolgen

Met. 1.9:990b17-22

*Meer in het algemeen ondermijnen hun argumenten omtrent de Vormen entiteiten die wij eerder zouden willen laten bestaan dan hun Vormen: er volgt namelijk uit dat niet de tweeheid eerst komt maar het getal, dat in een relatie staan eerder komt dan op zichzelf staan, en alle andere conclusies waarmee denkers, door hun opvattingen over de Vormen tot in hun logische implicaties uit te werken, in tegenspraak zijn gekomen met hun eigen beginselen.*²¹⁹(licht gewijzigd)²²⁰

Dit bezwaar is zowel een samenvatting van de voorgaande bezwaren, over de ongewenste Vormen, als een voortzetting.²²¹

Dit punt van kritiek gaat om de relatie tussen ‘getal’ en afzonderlijke getallen.

Aristoteles gelooft dat ‘getal’ geen genus of species van alle afzonderlijke getallen kan zijn, omdat er geen gemeenschappelijke definitie van de natuur van getallen zijn. ‘Getal’ komt daarom niet eerder in definitie dan ‘2’, of welk ander nummer dan ook. Aristoteles wijst Vormen van getallen dan ook af, omdat de Vorm van een getal zou impliceren dat er een gemeenschappelijke natuur is die vooraf gaat aan de afzonderlijke getallen²²² en acht Vormen van getallen als problematisch voor Plato.

Getallen, bijvoorbeeld twee, zijn relatief en in de vorige paragraaf is al gesteld dat Aristoteles relatieve termen als een probleem ziet voor Plato’s Vormen.

Aristoteles beweert dat substantie vooraf gaat aan relatieve termen (zoals getallen), omdat relatieve termen altijd in relatie tot staan en substanties op zichzelf staan. ‘Twee’ moet altijd van iets gezegd worden, ‘er zijn twee’ heeft eigenlijk geen betekenis. ‘Er zijn twee mensen’ heeft wel betekenis, dan wordt er over ‘twee’ gesproken in relatie tot ‘mensen’. Bij ‘mens’ hoeft dit niet: er staat een mens is voldoende. Substantie gaat vooraf aan relatieve termen. Aristoteles beweert in dit bezwaar dat Plato door zijn opvattingen over de Vormen het tegenovergestelde claimt; dat relatieven vooraf gaan aan substanties. Dit komt, doordat Plato het getal twee als eerste aantal ziet, net als de Vorm Twee, maar zijn opvattingen over de Vormen vereisen dat hij een Vorm van Getal in het algemeen aanneemt die vooraf moet gaan aan de Vorm Twee.²²³ Plato’s Vorm Twee zou vooraf moeten gaan aan de Vorm Getal in het algemeen, omdat de Vorm Twee het eerste aantal is, maar ook zou de Vorm Getal in het algemeen vooraf moeten gaan aan de Vorm Twee, omdat de Vorm Getal in het algemeen de algemene natuur van getallen is.

²¹⁹ Aristoteles, *De eerste Filosofie, Metaphysica Alpha*, vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Carlos Steel (Groningen: Historische Uitgeverij, 2012).

²²⁰ Dit bezwaar wordt niet genoemd in de *Peri Ideōn*.

²²¹ Dorothea Frede, “The Doctrine of Forms under Critique,” in *Aristotle’s Metaphysics Alpha: Symposium Aristotelicum*, ed. Steel and Primavesi, (Oxford: Oxford Scholarship Online, 2013) 280.

²²² Dorothea Frede, “The Doctrine of Forms under Critique,” in *Aristotle’s Metaphysics Alpha: Symposium Aristotelicum*, ed. Steel and Primavesi, (Oxford: Oxford Scholarship Online, 2013) 281.

²²³ Cherniss, 1946, 302.

Waarschijnlijk is dat Aristoteles Plato hier verkeerd weergeeft. Wat Plato bedoelde, was dat ‘Twee’ het eerste aantal is in een getallenreeks, niet de eerste Vorm van Getal.²²⁴ De Vorm Getal omvat alle afzonderlijke getallen en ‘twee’ is het eerste aantal in deze getallenreeks.

In een ander werk, de *Ethica Nicomachea*, beweert Aristoteles echter dat Plato geen Vormen van getallen introduceerde: *Zij die deze leer introduceerden, namen geen Vormen aan voor reeksen waarin zij een rangorde van eerder en later erkenden; en daarom construeerden zij ook niet één Vorm voor de reeks van alle getallen.*²²⁵

Cherniss doet dit argument van Aristoteles echter af door te zeggen dat het gebruik maakt van een dubbelzinnigheid in ‘voor’ en ‘na’²²⁶ en ik ben sterk geneigd het met hem eens te zijn. Aristoteles erkent immers dat Plato géén Vormen van alle getallen accepteerde, maar maakt er in dit bezwaar toch een probleem van, omdat de Vorm ‘Twee’ vooraf zou gaan aan ‘Getal’ en omgekeerd. Plato heeft dit echter nooit zo bedoeld. Twee is simpelweg het eerste aantal in een getallenreeks, die allen deelnemen aan de Vorm Getal.

²²⁴ Cherniss, 1946, 303.

²²⁵ Aristoteles, *Ethica Nicomachea* 1.6:1096a14-24. Vertaald door Christine Pannier en Jean Verhaege, 2009, 7e druk.

²²⁶ Cherniss, 1946, 304.

Conclusie

In deze masterscriptie heb ik onderzocht of Aristoteles' weergave van Plato's Vormenleer in de *Metafysica Alfa* overeenstemt met wat daarover in Plato's dialogen te vinden is. Deze kritiek is door Aristoteles gegeven met de bedoeling de waarheden in Plato's opvattingen te ontdekken en constructief te gebruiken en om de onwaarheden te ontdekken en deze te vermijden in zijn eigen onderzoek naar de oorzaken. De kritiek is door Aristoteles gegeven ten behoeve van zijn eigen onderzoek.

In zijn kritiek richt Aristoteles zich meerdere malen op de transcendentale status van de Vormen, op het feit dat de Vormen in een andere wereld zijn dan de waarneembare wereld. Dit is een kenmerk van Plato's Vormenleer dat duidelijker uit Aristoteles' kritiek naar voren komt dan uit Plato's dialogen. Nergens in de dialogen staat met zoveel woorden gesteld dat de Vormen in een andere wereld zijn dan de waarneembare wereld. Toch uit Aristoteles juist op deze opvatting van Plato veel kritiek. Daarom kan er aangenomen worden dat het inderdaad Plato's opvatting is dat de Vormen in een transcendentale wereld zijn. Aristoteles heeft ruim twintig jaren bij Plato op de Academie gestudeerd en het is dan ook onwaarschijnlijk dat Aristoteles dit kenmerk van Plato's Vormenleer ten onrechte benoemt en bekritiseert. Uit de in deze masterscriptie behandelde kritiek van Aristoteles kan dan ook geleerd worden dat Plato's Vormen niet immanent in de dingen zijn, zoals bij Aristoteles zelf, maar in de transcendentale wereld zijn. Net als Plato erkent Aristoteles dat er gemeenschappelijke essentiële kenmerken zijn, dit gebruikt Aristoteles dus constructief in zijn eigen filosofie, maar deze kenmerken bestaan volgens Aristoteles niet onafhankelijk van de objecten waar zij kenmerken van zijn. Deze gemeenschappelijke kenmerken zijn immanent.

Dit verschil in filosofische opvattingen, het kleine gebaar dat Plato in het fresco van Raphael omhoog wijst naar de Vormen en Aristoteles omlaag naar de dingen in deze wereld, bleek in Aristoteles kritiek goed terug te zien. Zo ziet Aristoteles de Platonische Vormen als een onnodige duplicatie; Plato voerde extra entiteiten in, terwijl Aristoteles deze extra entiteiten niet nodig heeft als verklaring.²²⁷ Ook stelt Aristoteles dat deze Vormen geen essenties *kunnen* zijn, omdat ze niet in de zintuiglijke dingen zijn.²²⁸

Zoals we hebben gezien, neemt Aristoteles bij bepaalde punten van kritiek simpelweg een andere filosofische positie in dan Plato. Ten aanzien van andere punten van kritiek heb ik laten zien dat Aristoteles Plato verkeerd weergeeft. Zo geeft Aristoteles kritiek op de oorzakelijke functie van de Vormen, terwijl Plato de Vormen niet op deze manier bedoeld heeft. Voor de Aristotelische materiële oorzaak, doelloorzaak en efficiënte oorzaak heeft Plato in de *Timaeus* andere entiteiten ingevoerd.²²⁹

²²⁷ Hoofdstuk 1.1.

²²⁸ Hoofdstuk 1.3.

²²⁹ Hoofdstuk 1.3.

De formele oorzaak is de essentie van het ding en volgens Plato zijn de essenties de Vormen. Maar wederom komt hier het verschil in filosofische posities naar boven. Volgens Aristoteles klopt dit niet, omdat de essentie van een ding in het ding zelf moet zijn, niet in een transcendentale wereld.

Ook zagen wij dat Aristoteles Plato verkeerd weergeeft door te stellen dat bepaalde opvattingen van Plato leiden tot Vormen die Plato niet gewent zou hebben, zoals de Vormen van ontkenningen en Vormen van alles waaraan gedacht kan worden, zoals individuen of niet-bestaande dingen zoals draken. In deze hoofdstukken, hoofdstuk 2.2 en hoofdstuk 2.3, heb ik aangetoond dat deze redeneringen van Aristoteles simpelweg niet kloppen, omdat hij de argumenten van Plato verkeerd interpreteert.

De hoofdvraag van deze masterscriptie was of Aristoteles' weergave van Plato's Vormenleer in de *Metafysica Alfa* overeen stemt met wat daarover in Plato's dialogen te vinden is. Na aan deze masterscriptie gewerkt te hebben, moet ik deze vraag op vele punten negatief beantwoorden. Veel van wat Aristoteles aan Plato toeschrijft, klopt (net) niet, waardoor Plato's opvattingen verkeerd weergegeven worden en dit leidt er in een aantal gevallen toe dat er absurde consequenties uit volgen. Dit betekent echter niet dat er een geheel negatief oordeel over Aristoteles' kritiek geveld moet worden. De kritiek wordt immers gegeven in de context van zijn dialectische methode, om de opvattingen van zijn voorgangers te toetsen, niet om die te beschrijven en te verklaren zoals een modern historicus zou (moeten) doen. Aristoteles heeft Plato's opvattingen geëvalueerd ten behoeve van zijn eigen onderzoek, het doel was de onwaarheden vinden om te voorkomen dat hij deze onwaarheden zelf in zijn systeem zou overnemen. Ook is het mogelijk dat Aristoteles in zijn kritiek Plato's opvattingen net een beetje verdraaid weergeeft, om zo ook een mooi pad vrij te maken voor zijn eigen filosofische systeem. Ik denk dat de kritiek van Aristoteles gezien moet worden in de context van de combinatie van deze twee factoren; de dialectische methode en een pad voor zijn eigen filosofische systeem.

Aan het begin van het werk aan deze masterscriptie las ik een anekdote over een oudere Plato, hij was een jaar of tachtig en had last van geheugenproblemen. Plato zat rustig in zijn tuin, toen Aristoteles met enkelen van zijn aanhangers Plato benaderde. Aristoteles begon agressief vragen op Plato af te vuren en gedroeg zich simpelweg onrechtvaardig en gevoelloos, waardoor Plato maar naar zijn kameraden binnen ging.²³⁰ Toen ik deze anekdote voor het eerst las, leek hij me onwaar. Aristoteles had lange tijd bij Plato gestudeerd en ik nam aan dat ze op goede voet met elkaar stonden en elkaar met respect behandelen. Nu ik echter Aristoteles' kritiek op Plato bestudeerd heb en tot de conclusie gekomen ben dat deze kritiek Plato's opvattingen over de Vormen meerdere malen verkeerd weergeeft, vermoed ik dat er in deze anekdote toch een sterke kern van waarheid zit.

²³⁰ Aelian, *Historical Miscellani*, vert. Nigel G. Wilson (Cambridge: Harvard University Press, 2014) 3.19.

Literatuurlijst

Primaire bronnen

Aelian, *Historical Miscellani*, translated by Nigel G. Wilson, (Cambridge: Harvard University Press, 2014). Oorspronkelijke titel: *varia historica*.

Alexander of Aphrodisias, *On Aristotle Metaphysics 1*, translated by William E. Dooley, S.J., (London: Boomsbury Academic, 2014) 1^e druk paperback, 1^e druk in 1989.

Aristoteles, *De eerste Filosofie, Metaphysica Alpha*, vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Carlos Steel, (Groningen: Historische Uitgeverij, 2012), 2^e druk. 1^e druk 2002.

Aristoteles, *Ethica Nicomachea*, vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Christine Pannier en Jean Verhaege, (Groningen: Historische Uitgeverij, 2009), 7^e druk, 1^e druk in 1999.

Aristoteles, *Topics, Books I and VIII with excerpts from related texts*, translated with a commentary by Robin Smith, (Oxford: Clarendon Press, 2003), 1^e druk in 1997.

Aristotle's Metaphysics, a revised text with introduction and commentary by W. D. Ross, (Oxford: Clarendon Press, 1924).

Plato, *Verzameld werk*, Nieuwe, geheel herziene uitgave van de vertaling van Xaveer de Win, bewerkt door Jef Ector, Rein Ferwerda, Ko Kleisen, Carlos Steel en anderen, (Kapellen: Uitgeverij Peckkmans, 1999), 1^e druk van de heruitgave.

Secundaire Bronnen

Anagnostopoulos, Georgios ed., *A Companion to Aristotle*, (West Sussex: Blackwell Publishing Ltd, 2009) 1^e druk.

Annas, Julia, "Aristotle on Inefficient Causes", *The Philosophical Quarterly*, Vol.32, No.129 (1982).

Annas, Julia, "Aristotle on Substance, Accident and Plato's Forms", *Phronesis* 22 (1977).

Barford, Robert, "A Proof from the Peri Ideon Revisited", *Phronesis*, Vol.21, No.3 (1976)

Barnes, Jonathan, ed., *The Cambridge Companion to Aristotle*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1999), 1^e druk in 1995.

Cherniss, Harold, *Aristotle's Criticism of Plato and the Academy*, (Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1946), 2^e druk, 1^e druk in 1944.

Dillon, John, *The Heirs of Plato, A study of the Old Academy (347-274 BC)*, (Oxford: Oxford University Press, 2008), 2^e druk, 1^e druk in 2003.

Falcon, Andrea, *Aristotle on Causality*, (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2015), <http://plato.stanford.edu/entries/aristotle-causality/>
Geraadpleegd op 09 juni 2015.

Findlay, J.N., *Plato, The Written and Unwritten Doctrines*, (London: Routledge & Kegan Paul, 2011), 1^e druk in 1974.

Fine, Gail, *On Ideas, Aristotle's Criticism of Plato's Theory of Forms*, (Oxford: Clarendon Press, 2004), 1^e druk.

Fine, Gail, *Plato on Knowledge and Forms, Selected Essays*, (Oxford: Clarendon Press, 2008), 1^e druk.

d'Hoine, Pieter, "Aristotle's Criticism of Non-Substance Forms and its Interpretation by the Neoplatonic Commentators", *Phronesis* 56 (2011).

Irwin, Terrence, *Plato's Moral Theory, The Early and Middle Dialogues* (Oxford: Clarendon Press, 1985) 4^e druk, 1^e druk 1977.

Kraut, Richard, ed., *The Cambridge Companion to Plato*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1993), 3^e druk, 1^e druk 1992.

Mohr, Richard D., *God and Forms in Plato*, (United States of America: Parmenides Publishing, 2005), 1^e druk. Originally published as *The Platonic Cosmology* in 1985 by E.J. Brill, Leiden.

Press, Gerald A. ed., *The Continuum Companion to Plato*, (London: Continuum International Publishing Group, 2012), 1^e druk.

Robinson, Howard, *Substance* (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2014),

<http://plato.stanford.edu/entries/substance/#SubBefAri>

Geraadpleegd op 15 mei 2015.

Silverman, Allan, *Plato's Middle Period Metaphysics and Epistemology* (Stanford Encyclopedie of Philosophy, 2014),

<http://plato.stanford.edu/entries/plato-metaphysics/#6>

Geraadpleegd op 23 april 2015.

Steel, Carlos and Primavesi, Oliver, *Aristotle's Metaphysics Alpha: Symposium Aristotelicum*, (Oxford Scholarship Online, 2013), Print publication date 2012.

Ross, David, *Plato's Theory of Ideas*, (Oxford: Clarendon Press, 1966), corrected version. 1^e druk 1951.

Taylor, A.E., *Plato, The Man and his Work*, (London: Methuen & CO. LTD., 1952), 6^e druk, 1^e druk 1926.

Vlastos, Gregory, *Platonic Studies*, (Princeton: University Press, 1973), 1^e druk.

Vlastos, Gregory, "The Third Man Argument in the Parmenides", *The Philosophical Review*, Volume 63, no.3, (1954).

van der Wielen, Willem, *De Ideegetallen van Plato*, (Amsterdam: Centen, 1946).

Wiles, Anna M., "Forms and Predication Reconsidered", *Studia Gilsonia* 3 (2014).

Zeyl, Donald, *Plato's Timaeus*, Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2013.

<http://plato.stanford.edu/entries/plato-timaeus/>

Geraadpleegd op 07 juni 2015.